

IHRACATTA VERGİ İADESİ

Habîl ŞAHİN

İhracatı geliştirmek amacıyla vergilerle ilgili olarak Hükümetçe alınacak tedbirlere dair 261 sayılı Kanunun yayımlanmasından bu yana 2 sene geçmiş olduğu, bu arada konu ile alâkalı olarak bir kaç Kararname çıkarılmış bulunduğu halde «İhracatta Vergi İadesi» gibi bir konunun varlığından birçok kimsenin haberdar olmadığı, kendilerini çok yakından ilgilendirmesine rağmen bazı ihracatçı ve sanayicilerimizin mevzu hakkında kâfi derecede malûmat sahibi bulunmadıkları anlaşılmaktadır.

Memleketimizin hayatî konularından birisi olan ihracatın artmasını sağlayabilecek, ona güç kazandıracak tedbirlerin bellibaşlarından birisi olan ihracatta vergi iadesi konusuna her nedense Basınımız da gereken alâkayı göstermemiş ve bu yüzden ilgililerin zamanında ve lüzumu kadar aydınlatılması mümkün olmamıştır.

İşte biz, burada bu konuda sanayicilerimizi, ihracatçılarımızı aydınlatmanın yerinde ve faideli olacağını düşünmüş bulunmaktayız.

İhracatta vergi iadesi nedir ve ne için bu yola gidilmiştir?

İhracatta vergi iadesi, mamûllerimizin bünyelerine girmiş bulunan vergi, resim, harç ve benzeri tesirler icra eden sair mükellefiyetlerin, bu mamûllerin ihracı halinde ilgililere ödenmesidir.

Bu yola gidilmesinin sebebi, mamûllerimize ihraç gücü kazandırmak, rakip memleketlerin benzeri mallarıyla dünya piyasalarında rekabet edebilmelerine imkân hazırlamaktır.

Dikkat edilecek olursa, 261 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden neşredilmiş bulunan kararnamelerde üzerinde durulan ve ihracatta vergi iadesinden istifade edebilecek olan ihraç maddelerimiz münhasıran mamûllerimizdir. Bunun elbette bir sebebi ve maksadı vardır. Son senelerde belirli bir rakamda âdeta sabitleşen ihracatımızı arttırmak, üretimin arttırılmasına bağlı bulunmakta, tarım alanının bilhassa memleketimizde geniş ölçüde tabiat şartlarına bağlı bulunması bu artışa imkân vermemektedir.

İhracatın, memleket kalkınmasını destekliyecek bir seviyeye eriştirilmesi tarım ürünleri ve bunların ihracatı ile mümkün oluyacağı anlaşılınca, Türkiye geniş ölçüde sınaî mamûllerin istihşâl ve ihracına yönelmek zaruretini duymuş bulunmaktadır. Sınaî mamûlün tarım ürününe nazaran daha fazla bir değer ifade etmesi, tarım ürünlerinin yurt içinde işlenip değerlendirilmesi ve böylece yeni iş sahası ve istihdam imkânı yaratılması zaruretleri memleketimizi sanayileşmeye, sınaî mamûl ihracına hızla iten etkenlerdir.

Millî sanayi gelişmesi her şeyden önce sınaî mamûllere olan talebin teşvikine ve yeni yeni taleplerin teminine bağlıdır. Münhasıran yurt içi taleplerin Millî sanayi gelişmesine, genişlemesine kâfi gelmediği, gelmiyeceği, muhtelif vakıalar ve tecrübelerle sabittir. O halde yapılacak şey Millî sınırları aşmak, yabancı piyasalarda müşteriler ve pazarlar araştırmak, başka bir ifade ile Millî sanayi mamûllerinin ihracına gitmektir.

Sanayi mamûllerimizin yurt ihtiyacından artan kısmının dış piyasalarda satılmasını tesadüfilikten çıkarıp rasyonel, plânlı bir gaye haline getirmek, dış piyasalarda sağlam bir şekilde yerleşmek, sonra da ihracatı geliştirme çarelerini tesbit edip uygulamak, engellerin iyi teşhisine ve tavsifine bağlıdır. İhracatın artması, ihracata hazır emtia bulunmasına değil, bu emtianın ihracının mümkün bulunmasına, bu imkânların hazırlanmasına bağlıdır. Bu imkânların dayanacağı ana şart, yabancı müşterinin aradığı evsaf yanında Millî mamûle, milletlerarası pazarda bir rekabet gücü kazandırmaktır. Zira dünya fiatlarından yüksek bir fiat ile mal ihracı düşünülemez.

Şu hale göre, sınaî mamûllerimize dış piyasalarda lüzumlu rekabet gücünü kazandırmak, başka bir ifade ile mallarımızı dünya fiatlarına satabilmek için iç fiatı dış fiatın üstüne çıkaran etkenleri sür'atle ve mutlaka bertaraf etmemiz gerekmektedir.

İki fiat arasındaki farkı yaratan etkenleri iki grupta mütalâa etmek mümkündür. Birinci gruptakiler, bünyesel etkenler, ikinci gruptakiler ise, malî ve sosyal şarjların yarattığı etkenlerdir.

Bünyesel etkenlerin giderilmesi, derin ekonomik ameliyeleri gerektirecektir. Hükûmet elindeki imkânlarla bu mesele üzerine eğilmiş olup, bu sahada netice almak bir zamana bağlı bulunmaktadır.

Malî ve sosyal şarjların yarattığı etkenler, mevzuatın tahlili ile kolaylıkla müşahade edilebildiğinden ve insiyatif doğrudan doğruya Devlet ve Hükûmet elinde bulunduğundan, icabeden tedbirlerin sür'atle alınması imkân dahilindedir.

Başlıca vasıtalı vergilerimizin, ihracat emtiası üzerinde bir mükellefiyet ağırlığı bırakmama prensibini benimsemiş olmalarına rağmen, yine de bu mallar üzerinde ihmâl olunamayacak bir vergi bakiyesi kalmaktadır. Bu sebeple, ihraç emtiası üzerindeki bütün vergi bakiyelerini temizlemek, mallarımıza dış pazarlarda rekabet gücü kazandırmak alınacak tedbirlerin ilk ve müessir belirtisi olmak gerekir.

Mamûllerimize rekabet gücü kazandırmak için bunların mâliyetlerine girmiş bulunan mükellefiyetlerin bertaraf edilmesinde kolay usullerin seçilmesine gayret olunmalıdır. Bu usuller, idare için fazla müdahaleyi gerektirmeyen basit, sür'atli ve berrak bir mürakabe anlayışına dayanan bir disiplin; faydalanan kimseler için de ucuz ve idare ile teması asgarî hadde indiren kolay bir muameleden ileri gitmemelidir.

261 sayılı Kanunun Yürürlüğe, girme ve yürütme ile ilgili maddeleri istisna edilirse, bellibaşlı 2 maddesi vardır. Birinci madde ile mamûllerimize ihraç gücü kazandırmak amacı güdülmekte ve bunların, tevsik edilecek ihraç fiyatlarında vergi, resim, harç ve benzeri tesirler icra eden sair mükellefiyetleri muafık ve istisnalar ihdası veya iade suretiyle ve gerektiği takdirde mevcut malî mevzuattaki ihracata müteallik muafık, muvakkat kabul ve iade hükümlerini de geri bırakarak tamamen veya kısmen bertaraf etmeye ve bu maksatla gerekli usullerin ihdasına, bunların uygulanmasını mümkün kılacak şartların hazırlanmasına, bu usul ve şartlarda gerekli değiştirmelerin yapılmasına Bakanlar Kurulu yetkili kılınmaktadır.

Maddenin ve dolayısıyla Kanunun ana gayesi, mamûllerimize ihraç gücü kazandırmaktır. Mamûllerimizin dış piyasalarda rakip memleketlerin benzeri malları ile rekabet edebilmesi, aleyhe olan bazı unsurların ve şartların izalesine bağlıdır. Bu şartlar ve unsurlar muhtelif yollarla bertaraf edilebilir. Bu yollardan birisi ve en kolayı primaj usulüdür. Yani prim vermek suretiyle ihracatın sübvansiyonudur.

Ancak, Kanunun Gerekçesinde de bilhassa belirtildiği üzere milletlerarası malî ve ekonomik teşekküller, ihracata verilen sübvansiyonları bir nev'i para kıymetini düşürme davranışı, yabancı paralara çeşitli kur tatbikatı mahiyetinde gördüklerinden ve gayri meşru rekabet hareketlerine engel olmağı prensip olarak benimsemiş bulduklarından buna karşı çok hassas davranmaktadırlar.

Müsterak Pazar'a iştirakçi üye olarak katılmamızın tahakkuk ettiği bir sırada bu Camia'nın prensip ve şartlarını da ayrıca nazarı itibare almak durumu vardır. Roma Anlaşması ve bunun tatbikatına ait Nizamname'de konu ile ilgili geniş hükümler ve ciddi müeyyideler vardır.

Nazarî olarak düşünüldüğü takdirde vergi iadelerini de birer sübvansiyon saymak lâzım gelir. Ancak millî mevzuatların hemen hepsinde vergi iadesine imkân veren hükümler yer aldığından, ölçüyü aşmıyacak iadeler müsamaha ile karşılanmaktadır. Diğer taraftan, bir devletin, kanunlara istinaden kendi vatandaşından almakta olduğu vergilerin, başka bir devletin vatandaşına yükletilmesinin hakkaniyete uygun düşmeyeceği, aynı şekilde böyle bir tatbikatın bir maddenin mükerrer vergilendirilmesine müncer olacağı üzerinde durulmaktadır.

İşte bütün bu mülâhazaları öngören 261 sayılı Kanun, prim ve sübvansiyondan bahsetmemiş, sadece mamûllerimize ihraç gücü kazandırmak amacıyla vergilerin bertaraf edilmesinden söz açmış bulunmaktadır. Burada bahis konusu olan ihracatın primaj usulü ile teşviki değil, münhasıran o mamûlden daha önce muhtelif vesilelerle alınmış bulunan vergilerin bertaraf edilmesidir. Bundan başka bu vergilerin tamamen bertaraf edilmesi her zaman mevzuubahis değildir. Bu husus, yalnız ve yalnız fiatlarındaki yükseklik dolayısıyla ihraç imkânı olmayan mamûllere böyle bir imkân ve güç kazandırmak maksadına matuftur. Eğer bir mamûl, bünyesindeki vergi, resim, harç vesair mükellefiyetlere rağmen ihraç imkânına ve gücüne sahip ise, ihraç hâlinde herhangi bir iade veya sair tedbirlere lüzum ve mahal görülmemektedir.

Kanunumuz, mamûllerimize ihraç gücü kazandırmaya imkân verecek muhtelif yollar ve usuller derpiş etmektedir. Mamûlün ihraç fiatında birikmiş olan vergi, resim, harç vesair mükellefiyetlerin bertaraf edilmesi:

- a) Muaflık ve istisnaları ihdası,
- b) İade, yolları ile mümkündür.

Bu iki yoldan birisine başvururken doğması melhuz karışıklıkların önlenmesi için hükümet mevcut malî mevzuattaki ihracata ait muaflık, muvakkat kabul ve iade hükümlerini geri bırakabilecektir.

Benimsenen usul ve gidilen yol, bu gün için, vergilerin iadesi yoludur. Bu usul kabul edilince, 261 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkarılan Kararnamelere göre ihraç edilecek mamûller hakkında, artık diğer Kanunlarımızdaki muaflık ve istisnaların

uygulanmaması esastır. Ancak, ilgili kimse diğer Kanunlarda yazılı muaflık veya ihracata müteallik iade hükümlerinin tatbikini ister ve menfaatını bu yolda görürse, bu takdirde kendisine 261 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkarılan Kararnameler tatbik edilmez.

Demekki, bu sahayı düzenliyen esas itibariyle 261 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkarılmış bulunan ve çıkarılacak olan Kararnamelerdir. Fakat, Kanun koyucu ilgilileri büsbütün bağlamak istememiş, talep edilirse ve özel menfaatlar başka bir sahada görülürse diğer Kanunlardaki muaflık ve ihracata müteallik iade hükümlerinin tatbikine de imkân ve cevaz vermiştir. Ancak, böyle bir tatbikatta herhangi bir karışıklığa meydan vermemek, temin edilen imkânların sui-istimalini önlemek üzere de bazı tedbirler almıştır.

Bu tedbirler meyanında, bir kimsenin 261 sayılı Kanun ve bununla ilgili Kararnameler yerine diğer Kanunlarda yazılı muaflık ve iade hükümlerinin tatbikini istemesi halinde bu hususun gümrük çıkış beyannamesine yazılıp imzalanması ve bu beyanın Gümrük İdarelerince tasdik edilmesi keyfiyeti vardır.

Kanuna göre hükümet, ihdas edeceği bu usullerin uygulanmasını mümkün kılacak şartları hazırlamağa da yetkilidir. Bu şartların başında, hiç şüphesiz iadeyi mümkün kılacak tahsisatın bulunup, bütçenin ilgili faslına konulması gelmektedir.

Bütçe'de bulunan tahsisatın vergi iadesinden istifade edebilecek bir mamül ihraç eden kimseye derhal ve kifâyetli bir iade yapmağa imkân verecek kadar olması lâzımdır. Aynı şekilde yapılacak bu iadenin formalitelere boğulmaması, ihracatçının bu formalitelerle bezdirilip usandırılmaması da icabeder.

Kanuna istinaden çıkarılmış bulunan Kararnamelerle bilhassa bu hususların teminine dikkat edilmiştir.

Kanunun Hükûmete verdiği imkânlardan birisi de ihdas edilen usul ve şartlarda lüzumlu görülen değiştirmelerin yapılması yetkisidir. Buna göre, Hükûmet ihdas olunan tedbirler manzumesini her zaman ve günün icaplarına uygun bir seyyaliyet içinde bulundurabilecektir.

261 sayılı Kanununun 2. maddesi, 1. maddeye dayanılarak Bakanlar Kurulunca ihdas olunacak usullerle, hazırlanacak şartlara ve bunların değiştirilmesine müteallik kararların, yayımlandıkları

tarihten itibaren 3 ay içinde yasama organının onayına sunulacağı hükmünü ihtiva etmektedir.

Takdir olunacağı üzere, Hükûmetçe bu konuda ihdas olunacak usuller ve hazırlanacak şartlar vergilere taallûk edecek, netice itibariyle Devlet hazinesini ilgilendirecektir. Böyle olunca da bu usul ve şartların ihdası ve hazırlanması bir kanun mevzuu, dolayısıyla yasama organının yetkileri cümlesinden olmak iktiza eder. Ancak, Kanun yapma işinin ağır yürüdüğü, yasama çarkının muayyen merasimler ve formaliteler dolayısıyla yavaş işlediği bir gerçektir.

Bu konudaki tedbirler manzumesinin arzu edilen bir ahenk içerisinde bulunması, tedbirlerin etkili olabilmesi zamanında ve işin icabına göre kararlar alınabilmesine ve tatbikine bağlıdır.

İşte bu gaye ve mülâhazalarla 2. maddeye bu hükümler konulmuş ve Hükûmete, Devlet hazinesini ilgilendiren kararlar alabilme yetkisi verilmiş bulunmaktadır. Bununla beraber, yürütme organının, muhtemel keyfi hareket ve tasarruflarına karşı da, saha büsbütün boş bırakılmayarak bu konuda alınacak tedbirlere müteallik Kararnamelerin, yayımlandıkları tarihten itibaren 3 ay içinde yasama organının onayına sunulması şartı konulmuştur.

Şu hale göre, Hükûmetin 261 sayılı Kanuna istinaden neşredeceği Kararnameler, birer Decret - Loi, yani birer Kanun Kararname mahiyetindedirler.

Burada bilhassa belirtmek istediğimiz husus, Kanunun gerekçesinde de ifade olunduğu üzere, yasama organının onayını icabet-tiren kararnameler, Kanunun 1. maddesinde belirtilen maksadı tahakkuk ettirmek üzere ihdas olunacak usullere ve bunların uygulanmasını mümkün kılacak şartların hazırlanmasına ve bunlarda yapılacak değiştirmelere ait olanlardır. Kabul edilen usullerin ve hazırlanan şartların gerektirdiği bir nisbetin düzeltilmesi veya bir haddin değiştirilmesi veya vergi iade cetveline yeni maddeler ve nisbetler ilâvesi, bu cetvelden maddeler çıkarılması ile ilgili işlemlerin bu tasdik keyfiyeti ile bir alâkası olmamak lâzım gelir.

Burada üzerinde durulması icabeden esas mesele, Bakanlar Kurulunca, 261 sayılı Kanuna istinaden ihdas olunan usullere ve hazırlanan şartlara müteallik ve yasama organının onayını gerektiren Kararnamelerin Kanun koyucu tarafından reddedilmesi veya bunların tâdilen tasdik edilmesi halinde nasıl bir durumun ortaya çıkacağıdır. Kanunun Gerekçesi, ileride ortaya çıkması melhuz böyle bir durumu öngörmüş ve bu takdirde, red veya tadil tarihine

kadar yapılmış muamelelerin iptalinin veya değiştirilmesinin icabetmiyeceğini tasrih ve tavzih etmiş bulunmaktadır.

Vergi iade mekanizmasının mesnedi olan 261 sayılı Kanunun gayesi, maddeleri üzerinde bu şekilde kısaca durduktan sonra, bu Kanundaki boşluk ve tatbikatında beliren aksaklıklara da temas etmek yerinde olacaktır.

261 sayılı kanunda müşahade edilen boşluklar, tatbikatta ortaya çıkan aksaklıklar :

Kanuna kuş bakışı tekrar bir göz atıldığı takdirde, mamûllerimize ihraç gücü kazandırılmaktan ve tevsik olunacak ihraç fiyatlarından bahsolunduğu daha başlangıçta göze çarpar. Keza, Kanunun gerekçesi tetkik olunduğu zaman, mamûllerimizin yabancı piyasalarda rakip memleketlerin benzeri malları ile rekabet edebilmesini temin endişesi hemen kendini gösterir.

Şu hale göre, vergi iadesinden bahsedebilmek için, mamûllerimizin evveleminde ihraç edilmiş olmaları icabeder. Bir ihraç keyfiyeti olmadıkça, herhangi bir vergi iadesi bahis konusu değildir.

Kanunu, gerekçeyi bir kere daha okur, sistemi kül halinde mütalâa edersek, burada esas gayenin daha kârlı bir mevzu olan mamûl ihracatının arttırılması, memlekete daha fazla döviz gelmesi, dolayısıyla tediye muvazenemizin sağlanması olduğunu görürüz. Konu üzerine biraz daha eğilir, durumu biraz daha yakından izlersek döviz gelirimizi arttıracak, tediye edecek başka yol ve imkânların da bulunduğunu müşahade edebiliriz. Meselâ turistler, muayyen anlaşmalara istinaden memleketimizde bulunan ecnebî şahıslar ve müesseseler..

Eldeki mevzuat ve bu mevzuatın dar tefsiri memleketimize gelen ve seneden seneye sayıları artan turistlere iade nisbetleri tesbit ve ilân edilmiş mamûllerimizin döviz mukabili yapılan satışlarında herhangi bir iadeye imkân verecek durumda değildir. Yine Amerikalılar ve NATO Camiası ile yapılmış anlaşmalara istinaden yurdumuzda kurulan muhtelif yabancı teşekküllere, gümrük muafiyetinden faydalanan yabancı memurlara yapılan ve vergi iade nisbetleri tesbit edilmiş bulunan mamûl satışlarında da bir iade mümkün olmamaktadır. Zira, gümrük mevzuatımıza göre, bu kabil satışlar birer ihraç muamelesi değildir. Bu satışları birer ihraç muamelesi kabul etmeyince de, bunlar için bir vergi iadesi cihetine gidilememektedir.

Kanaatımızca, vakit geçirilmeden, gelen turistlerle, gümrük muafiyetinden faydalanmakta olan yabancılara, muhtelif anlaşmalarla kurulmuş ve kurulacak olan teşekkül ve müesseselere yurdumuzda döviz mukabili yapılıcak ve teşvik edilecek mamül satışlarında vergi iadesine imkân verilmeli ve 261 sayılı Kanun bu esas ve anlayış içerisinde tâdil edilmelidir.

Bu yola gidildiği takdirde, yukarıda sayılan kimselerin ve teşekküllerin yaptıkları mübayaalar dolayısıyla eline döviz geçen ve vergi iadesinden istifade edebilecek olan bir vatandaş bu dövizleri gayri meşru yollarla elden çıkarmak tehlikesini üzerine almadan bunları Devlet kasasına intikal ettirmeyi tercih edecektir.

Burada bütün mesele, bu tip satışların nasıl tevsik edileceğidir. Şekli Kanundan ziyade Kararname ile tesbit edilebilecek olan bu tevsik işi, sistemin kötüye kullanılmasına imkân verilmeyecek bir nitelikte olmalıdır.

Üzerinde durulduğu ve araştırıldığı takdirde bu tevsik keyfiyeti için sağlam esaslar bulunabilir. Meselâ, Fransa'da olduğu gibi bu tevsik travellers'çek, Almanya ve İngiltere'de olduğu gibi satılan mamulün gümrük kapısında teslimi mukabilinde fatura vesair vesaik tevdiî şekillerine göre yapılabilir.

KARARNAMELER

261 sayılı Kanununun tatbikatını sağlamak üzere bellibaşlı iki ana Kararname neşredilmiş bulunmaktadır. Bunlardan birisi, 5.12.1963 tarihli 6/2453 sayılı Kararname, diğeri bu Kararname'nin yerine kaim olmak üzere, 26.5.1964 tarihli 11712 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmış bulunan 6/3071 sayılı Kararname'dir.

6/3071 sayılı Kararname'nin 6/2453 sayılı Kararname'den farkı esas itibarıyla, vergi iadelerinde spesifik yerine advalorem usulünün uygulanmasını mümkün kılacak değişiklikleri ihtiva etmesidir. Esasa taalûk eden birkaç nokta istisna edilirse, 3071 sayılı Kararname bir evvelki Kararname'nin şekil ve muhtevasına sadık kalınmak suretiyle hazırlanmış ve 2453 sayılı Kararname'nin gerekçesi hemen hemen 3071 sayılı Kararname'nin gerekçesi olmak niteliğini kazanmıştır.

Biz tetkiklerimize mesnet olarak hâlen yürürlükte bulunan 3071 sayılı Kararnameyi alacağız. Bu arada sırası ve yeri geldikçe 2453 sayılı Kararnameden ve dolayısıyla geçmiş tatbikattan söz açacağız.

6/3071 sayılı kararname :

«Bazı mamûllerimizin tevsik edilecek ihraç fiatlarında vergi, resim, harç ve benzer tesirler icra eden sair mükellefiyetleri bertaraf etmeyi öngören usul ve şartların ihdası hakkındaki» bu karara ekli I sayılı listede gösterilen vergi, resim, harç ve Belediye hisselerinin ihraç mamûlleri üzerindeki yükünün bu mamûllerin ihracı halinde, ihracatçıya en çok bu yüke eşit bir ödeme yapılmak suretiyle giderilmesine mütealliktir.

Şu hale göre, Kararname ile mamûl ihracatında, iadesi derpiş olunan vergi, resim ve harçlar, ekli I sayılı listede gösterilmiştir. Kuş bakışı bir göz atıldığı takdirde, bu listede, istihsâl vergisi, şeker istihlâk vergisi, gümrük vergisi, hazine hissesi, banka ve sigorta işleriyle nakliyat ve PTT hizmetlerinden alınan gider vergisi gibi vasıtalı vergilerle, ücretlerden alınan gelir vergisi vs... vasıtasız vergiler, bazı resim ve harçlarla Belediye hisselerinin bulunduğu görülür. Şüphesiz, mamûllerimizin bünyelerine giren daha başka vergi, resim, harç ve benzeri tesirler icra eden sair mükellefiyetler vardır. Ancak, ilgililer, işi teferruata boğmamak maksadiyle bu vergi, resim ve harçlardan bellibaşlılarını ve önemli tesirler icra edenlerini almakla iktifa etmişler, geriye kalan ve ihmâl olunan vergi, resim ve harçların binde ve onbindelerle ifade olunan tesirler icra edebileceklerini görerek bunların hesaba dahil edilmesinden sarfınazar eylemişlerdir.

I sayılı listede gösterilen vergi, resim, harç ve Belediye hisselerinin iade edilebilmeleri iki unsurun mevcudiyetine bağlıdır. Bunlardan birisi maddenin mamûl olması, diğeri de bu mamulün ihraç edilmiş bulunmasıdır.

Mamûl nedir?

İhracatta vergi iadesi mevzuatı «mamulü» tarif etmemiş bulunmaktadır. Bu durumda mamulün tarifini başka kanunlarda aramak gerekmektedir. 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununda mamulün bir tarifi vardır. Buna göre, bir maddenin şeklinin, vassfının, hassasının veya terkibinin değiştirilmesi suretiyle işlenmesi imâldir.

Mülga muamele vergisi kanunundan iktibas edilmiş bulunan bu tarifin şumulü geniş olup basit zıraî manipülâsyonları da içine alacak durumdadır.

261 sayılı Kanun ve bu kanunla ilgili kararnamele ise, ihracatta vergi iadesini bu kadar şumüllendirmek istememektedirler. İhracatta vergi iadesi mevzuatı, bu iadede istifade edecek mamûlleri bir tarifile tayin etmek yerine, bu mamûllerin bir komisyon marifetiyle tesbit ettirilmesi cihetine gitmiştir.

Filhakika, 6/3071 sayılı Kararname'nin 1 - b bendinde, «Bu Karardan faydalandırılacak mamûller bu maddenin (f) bendinde yazılı komisyon tarafından tesbit edilir» hükmü yer almış bulunmaktadır. (f) bendinde zikri geçen komisyon ise, İhracatta Vergi İadesi Komisyonu, kısaca (İVİK) dir.

Şu hale göre, İVİK, gider vergisindeki mamûl tarifi ile bağlı olmaksızın ihracatta vergi iadesinden istifade edecek mamulü bizzat tesbit edecektir. Bu komisyonun vergi iadesinden faydalandıracağı mamûllerin, Dış ticaret ve ödeme dengesinin sağlanmasına en çok yardımı olacak ihracat şansı yüksek maddelerden olması uygun bulunmaktadır.

Basit ziraat manipulasyonlar geçiren ve bünyesinde önemli bir vergi bakiyesi bulunmayan bir maddenin ihracatında vergi iadesinden istifade ettirilmesi düşünülmemektedir. Keza, ihracat gücü bulunan bir mamulün de vergi iadesinden istifadesi bahis konusu değildir.

İhraçlarında güç kazandırma ve teşvik bahis konusu olmayan bu gibi maddelerden bir kısmı daha önce tesbit edilmiş ve bunlar Kararnameye bağlı III sayılı listede gösterilmiştir.

Hükümet, İhracatta Vergi İadesi Komisyonu'nun (İVİK) tekli ile bu listeye ilâveler yapabilir. Nitekim, 6/3338 sayılı Kararname ile bu listeye dondurulmuş, haşlanmış, kesilmiş salyangoz eti ve kabukları eklenmiş bulunmaktadır.

İhracatta vergi iadesi kime yapılır?

Kararname'nin 1. maddesi (a) bendinde, ihracatta vergi iadesinin, mamulün ihracatçısına yapılacağı belirtilmiştir.

Mamûl ihracatının teşviki ve ihracatta vergi iadesinin mamûl ihracatında söz konusu olabileceği tebarüz ettirilirken, vergi iadesinin mamulü imâl edene değil de, onun ihracatçısına yapılacağı ifade edilmesinde bir tenakuz ve tezat görülebilir. Bu durum işin icabından ve bir takım zaruretlerden doğmaktadır. Mamulün imalinde emeği geçmemiş olmakla beraber, ihracatçı, ihracat işini

realize eden, aradığımız döviz memlekete getiren, kısaca rizikoyu üzerine alan kimsedir. Rizikoyu, külfeti üzerine alan kimsenin nimete sahip olması da hak ve mantık icabıdır.

Diğer taraftan, ekseri ahvalde, mamulün asıl imalâtçısını bulmak da güçtür. Hediyeelik eşya ihracatını düşünelim, bu eşyalar yurdun muhtelif yerlerinden toplanacak, bir elden ihraç edilecektir. Yapılacak vergi iadesinin mamulü imâl edene olmasını istediğimiz takdirde, bunun ne kadar müşkül olduğunu şu hadise ile kolayca tasavvur edebiliriz.

Kaldığı, vergi iadesi, ihracatçıya yapılsa bile, bu iadede dolaylı bir yol ile, er veya geç, kısmen de olsa o malın imalâtçıları da istifade edecektir. Zira, ihracatçının eline fazla para geçince yani yaptığı iş kârlı bir durum gösterince, ihracatta (ihracatçı) vergi iadesinden faydalanan maldan daha fazla temin ve ihraç etmeye çalışacaktır. Talep artışının da fiat artışına müncer olacağı, böylece imalâtçının eline daha fazla para geçeceği tabiidir.

Diğer taraftan, eldeki mevzuatta, mamül ihracatının bizzat o mamulü imâl edenler tarafından yapılmasına mani hiç bir hüküm yoktur. Bir sınaî teşebbüs, vergi iade nisbetleri tesbit edilmiş mamüllerinden bir kısmını veya tamamını ihraca tevessül edebilir ve dolayısıyla yapılacak vergi iadesinden doğrudan doğruya istifade edebilir. Nitekim, bugün bu durumda olan ve vergi iadesinden bizzat istifade eden sınaî müesseselerimiz çoktur.

İhracatta vergi iadesi komisyonu :

Kısaca (İVİK) olarak ifade edeceğimiz bu komisyon, tabiri caizse, vergi iade sisteminin karar organıdır. 2453 sayılı Kararname ile ihdas olunan bu komisyonun varlığı, 3071 sayılı Kararname ile de kabul edilmiş bulunmaktadır.

3071 sayılı Kararnamenin 1 nci maddesi (f) bendine göre, İVİK Ticaret, Maliye, Sanayi, Gümrük ve Tekel Bakanlıklarıyla Devlet Plânlama Teşkilâtı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi ve Türkiye Ticaret Odaları Birliğinin yetkili temsilcilerinden kuruludur.

İ.V.İ.K.'in başlıca görevleri şunlardır :

1 — Vergi iadesinden faydalandırılacak mamülleri tesbit etmek.

2 — Bu suretle tesbit edilecek mamûleri imâl eden başlıca sınaî müesseselerde gerekli incelemeleri yaptırarak, bu mamûllerin % 5 kârlı maliyetlerine 3071 sayılı Kararnameye ekli I sayılı listede yazılı mükellefiyetlerin ne nisbette, gerekli görülen ahvalde, birimlerine ne miktarda tesir ettiğini tesbit etmek.

3 — Ortalama FOB ihraç fiyatlarının, % 5 kârlı maliyetin altında bulunması halinde, iade nisbetlerinin ortalama FOB ihraç fiyatı ile % 5 kârlı maliyet arasındaki farka tekabül eden mükellefiyetlerin de iadesini sağlayacak şekilde tesbit ve teklif etmek.

4 — Resmî müesseselerde, hususî teşekküllerde veya özel kişilerde vergi iadesi mevzuatı muvacehesinde husule gelen tereddütlerin izalesine tefsir ve mütalâalarla yardımcı olmak.

Şimdi bunları sıra ile ve yakından tetkik edelim:

1 — Gider vergisi kanununda yapılan tarif çerçevesine girmesi bir maddenin mamûl sayılması için kâfi sebep olmayıp, bu mamulün ihracatında vergi iadesinden faydalandırılmasının İVİK'çe kabul edilmesi gerekmektedir.

Ihracatta Vergi İadesi Komisyonu, bir maddenin ihracatta vergi iadesinden istifade edecek bir mamûl olduğuna karar verebilmesi için herşeyden evvel bu mamulün ihraç gücü bulunup bulunmadığını, başka bir ifade ile, dış piyasalarda benzeri mamûllerle rekabet edip edemeyeceğini araştırmak durumundadır. Mamulün ihraç gücü bulunmadığı anlaşılırsa, Komisyon bu mamulün ihracatta vergi iadesinden istifade edecek bir mamûl olduğunu kararlaştıracak ve bu kararını hem ilgiliye, hem de Merkez Bankası'na bildirecek, diğer taraftan Kararnameye ekli II sayılı nisbet veya miktarı tesbit ettirmek üzere keyfiyeti teknik bir heyete havale edecektir.

Ihracatta vergi iadesinden faydalanacak bir mamûl veya mamûllerin tesbiti, üyelerden birinin talebi üzerine Komisyon'ca re'sen yapılabileceği gibi, ilgililerin müracaatı üzerine de yapılabilir.

İlgililer Komisyon'a bu konuda yaptıkları müracaatlarını ya Kararnamenin birinci maddesi (i) bendinde kayıtlı % 10 iade nisbetinden istifade etmek veya ihracını düşündükleri bir mamûlde vergi iadesi yapılıp yapılmıyacağını yapılacaksa bunun nisbetinin ne olacağını bilip yabancı alıcıya ona göre fiyat teklif edebilmek üzere yapmaktadırlar.

Re'sen veya talep üzerine Komisyon ihracatta vergi iadesinden istifade edebilecek kırktan fazla mamûl tesbit eylemiş ve bu mamûllerin ihracı halinde, ilk ağızda % 10 vergi iadesinden faydalandırılmasını kararlaştırmış ve bu durumdan ilgilileri ve Merkez Bankasını haberdar eylemiştir.

Bu mamûllerden bir senede 90.000 lira ve daha yukarı miktarda ihracat yapan bir ihracatçı veya sanayici, % 10 dan istifade etmek üzere vesikaları ile birlikte en yakın Merkez Bankası şubesine müracaat ederek, şubede, daha önce kendisine bildirilmiş bulunan bu mamûl için yapacağı % 10 iadeyi, ayrıca herhangi bir merci ile istişare etmeden ibraz olunan vesikalara göre derhal yapacaktır.

Bu arada sırası ve yeri gelmişken % 10 iade için Kararname ile tesbit edilmiş hususlara bir nebze temas etmekte faide vardır. 3071 sayılı Kararnamenin birinci maddesi (i) bendine göre, Komisyon'ca tesbit ve Merkez Bankasına bildirilmiş olan mamûllerden olup, aynı ihracatçı tarafından bir defada veya oniki aylık süreler içinde çeşitli partiler halinde, ayrı zamanlarda ihraç edildiği ihraççı belgeleriyle tevsik edilen ve milletlerarası tasnife göre aynı sanayi gurubuna giren mamûllerin FOB ihraç bedelleri toplamı 90.000 lira ve daha yukarı kıymette bulunanlar hakkında, ihracat vergi iadesi miktarı FOB ihraç fiatının % 10 udur. Ancak, bu iadedden faydalanabilmek için, ihracatın 16.12.1963 tarihinden sonra yani ilk Kararname olan 6/2453 sayılı Kararnamenin neşrinden itibaren yapılmış olması gerekir.

Merkez Bankası'nca % 10 iadeden faydalandırılmış bir mamûl bulunduğu anlaşılır anlaşılmaz Komisyon'ca birinci madde (c) bendine göre, lüzumlu incelemeler yaptırılarak bu mamûl için II sayılı listeye konulacak nisbet veya miktarın tesbit edilmesi gerekmektedir.

Bilâhare tesbit edilecek bu nisbet veya miktar, daha önce yapılmış olan % 10 ödemedi fazla ise, bu fazlalık ilgiliye ödenir; aksi takdirde fazla ödenmiş olan para tesbit ve ilâm müteakip 15 gün içinde ihracatçı tarafından Merkez Bankasına yatırılır. Belirtilen müddet içinde borçlarını ödemeyenler hakkında 6183 sayılı Kanun hükümleri tatbik olunur.

Şimdi akla gelebilecek olan bir soru, daha doğrusu Komisyona sık sık vuku bulan müracaatlarla beliren tereddüt üzerine eğilmek, soruyu cevaplandırmak, ortadaki tereddüdü gidermek gerekmektedir:

İVİK'ce Merkez Bankasına bildirilen ve % 10 iadeden faydalanacak olan mamûller arasında bulunmayan bir mamûl ihraç edilse ve bu ihracatın yekûnu da 90.000 lirayı aşsa, bu takdirde durum ne olacaktır?

3071 sayılı Kararnamenin birinci maddesi (i) bendine göre, durum açıktır. İhracatçı belgeleriyle tevsik edilecek bu mamûl ihracatı üzerine Merkez Bankası'nın FOB ihraç kıymeti üzerinden ilgiliye derhal % 10 bir iade yapması lâzımdır. Ancak mezkûr fıkradaki sarahate rağmen tatbikat bu şekilde cereyan etmemekte, Merkez Bankası bu durumda herhangi bir iadeye yanaşmamakta ve ilgiliye İVİK'e müracaat etmeyi tavsiye etmektedir.

Yapılan bu kabil müracaatlar İVİK'ce tetkik edilerek, bu mamûl ihracatında % 10 iade yapılması için Merkez Bankasına ayrıca talimat verilmektedir.

Bu muamele ve ilgililerin böyle bir yola sevk edilmesinde bir usulsüzlük iddia edilebilir mi? Kanaatimizce hayır. Zira, eldeki Kararnameyi bir kül halinde mütalâa etmek ve ona göre hüküm vermek gerekir. Filhakika, Kararnamenin birinci maddesi (i) bendinde böyle bir hüküm bulunmakla beraber aynı maddenin (b) bendinde de, bu Karardan faydalandırılacak mamûllerin İVİK tarafından tesbit edilmesi lüzumuna işaret olunmaktadır.

Demekki bir mamûlden bir sene içinde 90.000 lira ve daha yukarı değerinde ihracat yapılması, bu mamulün vergi iadesinden faydalanması için kâfi olmayıp, mamulün vergi iadesinden faydalandırılacak mamûllerden olduğunun İVİK tarafından ayrıca kabul edilmesi de gerekmektedir.

Hâl böyle olunca, İVİK'ce % 10 nisbetindeki iadeden faydalandırılması kararlaştırılmış ve Merkez Bankasına bildirilmiş olan mamûllerin neler olduklarını bilmek ayrı bir önem kazanmaktadır. Sanayici ve ihracatçılarımızı yakından ilgilendirdiğini tahmin ettiğimiz bu mamûllerin adlarını burada tekrar etmeyi faydalı bulmaktayız. Bu mamûller şunlardır:

Maden konsantreleri (Bakır konsantreleri hariç), palamut hülâsası, karbon kağıdı, makine şeridi, balık ağı, halı ve seccade (kullanılmış olanlar hariç) toplu iğne, patinaj zinciri, sun'i tahta, izolasyon levhaları, tuvalet sabunu, zift, silâh ve mühimmat, ayakka-bı, enkandesan, floresan tüpleri, gümrük giriş tarife cetvelinin 41 nci faslına giren tabakalanmış ve daha ileri safhada muamele görmüş deri ve mamûlleri ile gümrük giriş tarife cetvelinin 42 ve 64 üncü fasıllarına giren deriden mamûl eşya lokum,

lüle taşı mamûlleri, bakır ve bakır alaşımlarından mamûl hediyelik eşya, gümüş ve diğer madenlerden mamûl turistik eşya, yün yağı (lanolin), seramikten sıhhi tesisat malzemesi, akümülatör ve aksamı, soğutulmuş, dondurulmuş et ve sakatat, tekerlek lâstikleri, gözlük çerçeveleri, elektrolitik bakır, filmaşın elektrolitik teller, öğütülmüş palamut, zırai mücadele ilâçları, balık yağı, % 100 pamuklu sanforize buruşmaz apreli elbiselik kumaşlar, meseden mamûl parke, meyan balı ve hülasası, metal antimuan, ceviz ağacından mamûl mobilyalık kaplama, tıbbî müstahzarlar, fanila ve fanilâlık kumaşlar.

Yukarıda ihracatta Vergi İadesi Komisyonunun başlıca görevlerini saymış ve vergi iadesinden faydalandırılacak mamûllerin tesbitine mütealîk göreve teferruatıyla işaret etmiş idik. Şimdi de bu Komisyonun diğer görevlerini belirtmeye çalışacağız.

2 — Vergi iadesinden faydalandırılması kabul edilen mamûlleri imâl eden başlıca sınaî müesseselerde gerekli incelemeleri yaptırarak, bu mamûllerin % 5 kârlı mâliyetlerine, Kararnameye ekli I sayılı listede yazılı mükellefiyetlerin ne nisbette, gerekli görülen ahvalde, birimlerine ne miktarda tesir ettiğini tesbit ettirmek İVİK'in ikinci ve en önemli görevidir.

Mamûlleri imâl eden sınaî müesseselerde gerekli incelemeler, İVİK'çe teşkil olunan Teknik Komiteler marifetiyle yaptırılmaktadır. Teknik komiteler, bir hesap Uzmanının başkanlığı altında, ekseri ahvalde 2 bazan da 3 teknik elemandan müteşekkildir.

Teknik komiteler veya hey'etler, vergi iadesi bahis konusu mamulün imâl olduğu sınaî müesseselerin bulunduğu yerlere gitmek suretiyle gerekli incelemeleri mahallinde yaparlar. % 5 kârlı maliyetin tesbitine imkân verecek, önceden hazırlanmış, genel ve kalite maliyet tabloları ilgili müesseselere verilir ve bu tabloların müessese yetkilileri tarafından, muhasebe kayıtlarına ve tekniğine göre doldurulması sağlanır. Teknik hey'et mensupları doldurulan bu tablolardaki malûmatın müessese kayıtlarına ve realiteye uygunluklarını kontrol ederler.

Muhtelif ve benzeri müesseselerdeki bu inceleme ve çalışmaları müteakip teknik hey'et veya komite bir mamulün % 5 kârlı maliyetini, bu maliyet içindeki vergi yüklerini, bu yükün maliyete oranını ve icabında birimlerdeki miktarını tesbit ve bir raporla keyfiyeti İVİK'e ulaştırır.

Mamulü imâl eden birden çok müessese varsa, sıhhatli bir neticeye imkân vermek üzere bu tetkikatın mümkün olduğu kadar

fazla müessesede yapılması icabeder. Aynı mamûl için inceleme yapılan müesseselere göre farklı maliyetler çıkarsa durum ne olur?

Bugüne kadar olan tatbikata göre, bu takdirde paçal maliyete gidilmekte ve böylece şu veya bu müessesenin leh veya aleyhine farklı neticeler çıkarılmasının önüne geçilmektedir.

% 5 kârlı maliyete göre, yapılacak vergi iadesinin nisbet olarak mı, yoksa mamûl birimine isabet eden miktar olarak mı tesbiti uygun olur? Başka bir ifade ile spesifik mi, advalorem usulü mü esas alınmalıdır.

6/2453 sayılı Kararname ile ihraç edilen mamûllerimizin bünyesinde birikmiş mükellefiyetlerin spesifik usule göre iadesi esas kabul edilmiş idi. Tesbit olunan iade miktarının aynı cinsin muhtelif vasıflı olanlarına tatbiki halinde ihracatın istenilen istikamette geliştirilemeyeceği anlaşıldığından, mamûllerin ihraç sırasında hakiki vergi yükünün iadesini sağlamak üzere gümrüklerde kolaylıkla birbirinden tefrik edilebilecek şekilde kalitelerinin özelliklerine göre ayrı ayrı isimlendirilmesi ve her birisi için yine ayrı ayrı vergi iade miktarları tesbiti yoluna gidilmek istenmiş idi.

Ancak, mahiyetleri, maliyetleri ve kaliteleri itibariyle ayrı özellikler taşıyan aynı cins mamulün yüzlerce çeşidinin her biri üzerinde biriken hakiki vergilerin tesbitinin çok uzun zaman istediği görülmüş, uzun zaman kaybı pahasına teker teker tesbit cihetine gidilse bile gümrüklerde, Merkez Bankasında çeşitli güçlük ve anlaşmazlıkların doğacağı anlaşılmıştır.

Bu mahzurları kısmen gidermek üzere ayrı cins mamûllerden birine yakın vasıfta olanlar için tek bir vergi miktarı tesbitine gidilmiş, bu defa da hiç arzu edilmeyen düşük kaliteli, ucuz fiatlı mamûllerin ihracatının teşviki buna mukabil daha çok döviz getirecek olan iyi evsaftaki mamûllerin ihracatının engellenmesi gibi durumlarla karşılaşmıştır.

Diğer taraftan, spesifik esas ile, ihraç olunan bir mamulün bünyesinde biriken mükellefiyetlerin tam olarak iadesini sağlamak gayesi güdüldüğü halde, yapılan çalışmalar ve tetkikler sırasında, maliyetlerin farklılık göstermesi dolayısıyla tek bir iade miktarının tesbiti için paçala gitme zarureti karşısında, yüksek maliyetli mamûle az, düşük maliyetli mamûle ise çok vergi iadesi yapılması gibi bir durum meydana gelmiş ve böylece gayenin tahakkuk etmediği, edemeyeceği anlaşılmıştır.

Bu durum karşısında ihraç olunan mamûllerin bünyesinde teressüp eden vergilerin iadesinde, diğer memleketlerde olduğu gibi

advalorem esasının kabulü cihetine gidilmek zarureti hasıl olmuş ve 3071 sayılı Kararname'ye bunu sağlayacak şekilde hüküm konulmuştur.

Mer'i Kararname'nin 1. madde (c) bendine eklenen bir fıkra ile, advalorem esasına göre bulunacak nisbetlerin % 100 kesinlik taşıyamıyacağına bilhassa işaret edilmiştir.

Diğer taraftan, yeni Kararname ile vergi iadelerinde spesifik esasın kullanılması yolu büsbütün tıkanmamış, zaruret görülen ahvalde spesifik esasa göre birime isabet eden iade miktarının tesbitine imkân ve cevaz verilmiştir.

3071 sayılı Kararname'nin neşrinden bugüne kadar yapılan vergi iade tesbitleri hep advalorem esasına göre olmuş ve Kararname'nin II. sayılı listesine giren mamûller için, iadeler miktar yerine nisbet olarak ifade edilmiş bulunmaktadır. Hâl böyle olmakla beraber, Kararname'nin de öngördüğü şekilde spesifik usulün uygulanacağı yerler ve maddeler ile karşılaşılacaktır. Meselâ, mamûl ihracatında kullanılan ambalâj malzemesi için vergi iadesi bahis konusu olduğu ve ambalâj malzemesi birimle belirtildiği zaman, yapılacak iadenin ambalâj malzemesi birimine isabet eden miktarla ifadesi gerekmektedir.

Teknik komitelerden gelen neticeler üzerine toplanan İVİK, ihracatta vergi iadesinden istifade ettirilecek mamûl veya mamûllerin cinsi ve nev'ilerini bunların ihracatçılarına yapılacak ödemelerin nisbet veya miktarlarını tesbit eder.

İhracatta vergi iadesinden istifade edecek mamûller ile bunların ihracatçılarına yapılacak ödemelerin nisbet veya miktarları, Ticaret Bakanlığı'nın teklifi üzerine bir Bakanlar Kurulu Kararname'si mevzuu olur. Bu Kararname Resmî Gazete'de yayımlanmak suretiyle yürürlüğe girer.

Başlangıçta vergi iadesinden faydalandırılması uygun görülen ve Merkez Bankasına ihracı halinde ihracatçısına % 10 götürü iade yapılması yolunda talimat verilen bir mamûl için Teknik Hey'etlerce ilgili müesseselerde yapılan tetkikler İVİK'çe yapılan araştırmalar sonunda mamûlün ihraç gücü, dolayısıyla dış piyasalarda rekabet imkânı bulunduğu anlaşılırsa ne olur?

Bugüne kadar böyle durumlarla sık sık karşılaşılmaktadır. Bunlardan bir tanesi «dondurulmuş, haşlanmış kesilmiş salyangoz eti ve kabukları» mevzuudur. İVİK'çe bu maddenin ihracatta ver-

gi iadesinden istifade ettirilmesi kabul ve % 10 iade için Merkez Bankası'na lüzumlu talimat verilmiş, ancak bilâhare Teknik heyet ve İVİK'çe yapılan tesbitler üzerine bu maddenin ihracatta vergi iadesinden istifade ettirilmesine ihtiyaç bulunmadığı maddenin bizatihi ihraç gücü bulunduğu anlaşılmıştır.

Bu durumda Komisyon; dondurulmuş, haşlanmış kesilmiş salyangoz eti ve kabuklarının vergi iade nisbetini tesbit etmekle beraber, ayrıca bu maddenin III. sayılı listeye girmesini de kararlaştırmış ve iki husus da 3338 sayılı kararname ile ilân olunmuştur.

Buna göre, 3338 sayılı Kararname'nin yayınlanması tarihine kadar yukarıda zikrolunan maddeden yapılmış olan ihracat için, ilgili ihracatçıya Kararname ile tesbit olunan nisbet üzerinden iade yapılacak, Kararname'nin neşrinden sonra bu maddenin ihracı halinde herhangi bir iade bahis konusu olmayacaktır.

3 — Komisyonun 3 ncü görevi, ortalama FOB ihraç fiyatları % 5 kârlı maliyetin altında olan mamûller için, iade nisbetlerini ortalama FOB ihraç fiyatı ile % 5 kârlı maliyet arasındaki farka tekabül eden mükellefiyetlerin de iadesini sağlayacak şekilde tesbit ve teklif etmektir.

3071 sayılı Kararname ile, ihracatta vergi iadelerinde esas itibariyle spesifik esasın terkolunduğu, ihraç edilen mamûllerimizin bünyesinde birikmiş vergi, resim, harç ve sair mükellefiyetlerin advalorem usule göre iadelerinin yapılması esasının kabul olunduğu daha önce belirtilmişti. Çok geçmeden bu usulün de kendine göre bazı mahzurları olduğu, bu mahzurlar bertaraf edilmediği takdirde sistemin kül halinde aksıyacağı anlaşılmıştır. Şöyleki:

Advalorem usulde, % 5 kârlı maliyet üzerinden tesbit olunan iade nisbeti, ihraç bedeline uygulanmak suretiyle, iade miktarı tesbit edilmektedir. Ortalama FOB ihraç fiyatları % 5 kârlı maliyete göre devamlı olarak düşüklük gösteren mamûllerde iade miktarı, mamulün bünyesi içindeki mükellefiyetlerin yekûnunu bulmamakta, dolayısıyla % 5 kârlı maliyetle ihraç fiyatı arasındaki farka tekabül eden mükellefiyetlerin tam olarak iadesi mümkün olmamaktadır.

Öyle zamanlar olmuştur ki, % 5 kârlı maliyete göre tesbit edilmiş bulunan vergi iade nisbetlerinin ihraç fiyatına tatbiki neticesinde bulunan iade miktarı 6802 sayılı Kanunla kabul edilmiş olan gider vergileri iade miktarını dahi bulmamış, bu yüzden bazı ihracatçılar daha ileri ve modern bir sistem getirmiş olması icap eden 261

sayılı Kanun yerine 6802 sayılı gider vergileri Kanunundan istifa-
deyi tercih etmişlerdir.

Bu konuda söylenenler misallerle izah olunursa mesele daha
iyi anlaşılabilir:

Maliyeti 100 kuruş olan bir mal için de 20 kuruşluk vergi bu-
lunsun ve bu malın ihraç fiatı da 70 kuruş olsun. Kararnameye
göre, iade nisbeti $20/105 = \% 19,05$ 'dir. Bu nisbet, FOB ihraç fia-
tı olan 70 ile çarpıldığı zaman 13,33 kuruş bulunur. Yani bu mamu-
lün bünyesinde birikmiş olan 20 kuruşluk mükellefiyetin iadesi ye-
rine, bunun $\% 33,5$ noksaniyle 13,33 kuruş iade edilecektir.

Büyük bir dokuma fabrikasında 3 tip bez üzerinde yapılmış
olan tetkik ve tesbitler daha enteresan neticeler vermiştir.

214 gramlık bir bezde iade edilebilir vergiler tutarı 53,55 ku-
ruş/mt'dir. Bu bezin FOB ihraç fiatı ise, 153 kuruştur. Bezin met-
resinde teraküm etmiş bulunan 53,55 kuruşluk vergileri iade ede-
bilmek için FOB ihraç fiatına $\% 35$ bir iade nisbeti tatbik etmek
icap ederken 3071 sayılı Kararnamede bu mamül için tesbit edil-
miş olan nisbet $\% 23$ dir ki, iki nisbet arasındaki fark $\% 52$ dir.

433 gr. bir bez tipinde vergi toplamı metrede 153,64 kuruş, bu
bezin FOB ihraç fiatı ise, 421,55 kuruştur. 153,64 kuruşluk bir ia-
de yapabilmek için FOB fiata $\% 36$ gibi bir nisbetin tatbiki icap
eder. Kararnameye göre, bu mamül için iade nisbeti $\% 21,2$ olup,
iki nisbet arasındaki fark $\% 72$ 'dir.

146 gramlık hafif tip bir bezin metresindeki vergiler toplamı
56,32 kuruş, FOB ihraç fiatı ise, 123 kuruş/mt'dir. 56,32 kuruşluk
bir vergi iadesi yapabilmek için FOB fiata $\% 46$ gibi bir nisbetin
tatbiki gerekirken, kararname ile tesbit edilmiş nisbet $\% 22,7$ dir.
İki nisbet arasındaki fark ise $\% 100$ ün üstündedir.

Her üç tipte, 6802 sayılı Kanuna göre, yapılabilecek gider ver-
gisi iade tutarı ile 261 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinaden çıkā-
rılmış Kararnamelerle yapılabilecek iade miktarının mukayesesi
aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

I.	tip	214 gr/m.
II.	tip	433 »
III.	tip	146 »

Tablonun tetkikinden de anlaşılacağı üzere, mamül ihracatın-
da bunlara güç kazandırmak ve dış piyasalarda rekabet imkânı
sağlamak amacıyla, bünyelerinde birikmiş her türlü vergi, resim,

harç ve benzeri tesirler icra eden sair mükellefiyetlerin iadesini derpiş eden 261 sayılı ve bu kanuna müstenid 3071 sayılı Kararname ile yapılması yoluna gidilen iade, Gider Vergisi Kanunu ile kabul edilmiş olan indeye tekabül etmemektedir. Halbuki 261 sayılı kanuna müstenid 3071 sayılı Kararnameye bağı I. sayılı liste 6802 sayılı Kanundan ayrı olarak daha bir sürü vergi, resim, harç ve belediye hisselerinin iadesini öngörmektedir.

İşte, tesbit olunacak nisbetlerin bütün bu vergi, resim, harç ve belediye hisselerinin iadesini temin edecek bir seviyede olması icap etmektedir.

Bu icaptan hareket eden yetkililer, advalorem sisteminin bu en büyük mahzurunun bertaraf edecek bir tadili sağlamışlar ve 3071 sayılı Kararnamenin I nci maddesi (f) bendi sonuna bir fıkrayı ekleyen 3455 sayılı Kararnamenin çıkarılmasını temin etmişlerdir.

Bu tadile göre, bir mamulün FOB ihraç fiatı % 5 kârlı maliyetten düşük ise, iade nisbeti, ortalama FOB ihraç fiatıyla % 5 kârlı maliyet arasındaki farka tekabül edecek vergi ve mükellefiyetlerin tamamen iadesini sağlayacak bir şekilde tesbit olunacaktır.

Bu esasdan hareket eden İVİK, ilk olarak pamuklu dokumalardan ham bezlerle değişik iade nisbetlerini birleştirmiş ve hepsi için % 35 iade nisbeti tayin ve 3455 sayılı Kararname ile ilânını temin etmiştir.

Aynı esasdan hareket eden Komisyon bu kere yünlü dokumaları ele almış ve kamgarn yün ipliğinden mamül yünlü kumaşlarda iade nisbetlerini % 25,9 dan % 44,e çıkarmış, kamgarn yün iplikleri için ise önceki Kararname ile kabul olunmuş iade nisbetlerini birleştirerek % 20 olarak tesbit etmiştir.

Gider Vergisi	3071'e göre iade
45,57	$153 \times 0,23 = 35,19$
105,12	$412 \times 0,212 = 89,23$
34,41	$123 \times 0,227 = 27,92$

Bu yeni nisbetler, Ticaret Bakanlığınca da kabul edilerek lüzumlu Kararnamenin istihsalini sağlamak üzere keyfiyet, Başbakanlığa intikâl ettirilmiş bulunmaktadır.

Burada önemli olan problem, FOB ihraç fiyatına göre değiştirilmiş olan bu yeni nisbetlerin tatbik zamanı, yani yeni nisbetlerin geçmiş ihracata da teşmil edilip edilmemesi hususudur.

Kanun ve Kararnamelerin metinlerinde, makale teşmil edileceklerine dair bir hüküm bulunmadıkça bunların neşir tarihinden itibaren tatbik edilmesi genel prensiptir. Bu prensipten hareketle, 3455 sayılı Kararnamede ham bezler için tesbit edilmiş olan iade nisbetlerinin bu Kararnamenin neşir tarihi olan 18.8.1964 den; Kamgarn, yünlü mensucat ve yün ipliği için tesbit edilmiş nisbetlerin de çıkacak Kararnamenin neşir tarihinden itibaren tatbik edilmesi kabul edilmiş bir keyfiyettir.

4 — İVİK'in bir görevi de, resmî ve özel teşekküllerde vergi iade mevzuatının tatbikatında husule gelen tereddütlerin izalesine tefsir ve mütalâalarıyla yardımcı olmaktır.

Bu konuda husule gelen tereddütler veya istişari hususlar ilgililer tarafından Ticaret Bakanlığı vasıtasıyla İVİK'e ulaştırılmakta, haftada bir veya iki defa toplanan komisyon da bu tereddütleri izale edecek tefsir kararları vermekte, istişarî mütalâalar beyan etmekte ve bu karar ve mütalâalar yine Ticaret Bakanlığı vasıtasıyla ilgililere ulaştırılmaktadır.

İhracatta Vergi İadesi mevzuunda Ticaret Bakanlığının önemli rolü vardır. Bundan evvel İVİK için vergi iade sisteminin karar organı diyebileceğimizi belirtmiştik. Bu sistemin organı da Ticaret Bakanlığıdır.

Ticaret Bakanlığının görev ve yetkileri :

Ticaret Bakanlığı, başkanlığını ve raportörlüğünü yaptığı İVİK'in aldığı kararların tatbikata intikalini sağlar. Alınan kararlardan ilgilileri ve bu arada Merkez Bankasını zamanında haberdar eder.

Komisyonca tesbit olunan mamûllerin cinsi ve neveleri ile, kararnamenin 1 nci maddesi (a) bendi gereğince ihracatçılara yapılacak ödemelerin, aynı maddenin (c) bendi gereğince bulunmuş nisbetleri veya miktarları ancak, Ticaret Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.

Vergi iade mevzuatının tatbikatı ile ilgili işlerde, Ticaret Bakanlığı, Devlete, Özel İdare ve Belediyelere ait daire ve özel teşek-

küllerden bilgi ve İVİK'le işbirliği için geçici olarak eleman isteyebilir. Bu Daire, müessese ve teşekküllerin böyle bir isteği yerine getirmek zorunda oldukları 3071 sayılı kararnamenin 1 nci madde (j) bendinde kayıtlıdır.

Mezkûr bendin ikinci paragrafında, Ticaret Bakanlığının aynı maksatla, özel kişilere ait kuruluşlardan da bilgi isteyebileceği, söz konusu kuruluşların bu bilgileri Bakanlığın belli edeceği sürede vermek zorunda oldukları zikrolunmuştur.

Ancak kararname bu kadar geniş yetkilerin suiistimalini önlemek üzere lüzumlu tedbirleri almış ve ilgililerin elde edecekleri bilgilerin, 261 sayılı Kanunun öngördüğü maksatlar dışında kullanılmıyacağını, nesredilemeyeceğini, başkalarına verilemeyeceğini tasrih etmiştir.

Bundan evvel ortalama FOB ihraç fiyatları % 5 kârlı maliyetin altında olan mamûller için iade nisbetlerinin, ortalama FOB ihraç fiyatı ile % 5 kârlı maliyet arasındaki farka tekabül eden mükellefiyetlerin de iadesini sağlamak üzere 3455 sayılı kararname ile İVİK'e yetki verildiğini belirtmiştik. Mezkûr komisyona verilmiş bulunan bu yetki ve imkânın kullanılmasının, bir mamulün iç ve dış fiyatlarının sıhhatle tesbit ve takibine bağlı olduğu şüphesizdir. İşte 3455 sayılı kararname, konunun önemini takdir ederek iç ve dış fiyatların muntazaman takip ve İVİK çalışmalarında gözönünde bulundurulmasını sağlamak üzere gerekli tedbirlerin alınması görevini Ticaret Bakanlığına vermiştir.

Ticaret Bakanlığı bu görevi yerine getirirken Odalar Birliğinin, İGEME'nin, ithâl Malları Fiyat Tetkik ve Tescil Dairesinin yardımını sağlamakta, dış kollardaki teşkilâtından istifade etmektedir.

Şimdi akla gelebilen bir soru var, İVİK'ce alınan veya alınacak olan bir karara Ticaret Bakanlığı mutlaka uymak zorunda mıdır? Bu konuya başlarken İhracatta Vergi İade sisteminde İVİK için karar organı, Ticaret Bakanlığı için de icra organı tabirini kullanmış-tık. İVİK'ce alınan her kararı Ticaret Bakanlığı yerine getirmek durumunda mıdır? Kanatimizce, hayır.

İVİK'ce alınan bir karar, prensiplerine uygun değilse, Ticaret Bakanlığı bu kararı yerine getirmek, bu karara uygun bir kararnamenin istihsalı için Başbakanlığa müracat etmek zorunda değildir. Böyle bir durum hasıl olursa, Bakanlık, Komisyonca kararlaştırılmı değil, kendi görüş ve prensiplerini kararname mevzuu yaptırabilecektir.

Su hale göre, İVİK için istişari mahiyette bir karar organı demek daha doğru olacaktır.

Merkez Bankası'nın görevleri :

Merkez Bankasının vergi iade sisteminde biri iadeleri yapmak, diğeri de bu iadeleri ilgili mercilere bildirmek üzere bellibaşlı iki görevi vardır :

1 — Mamûl ihracı halinde ihracatçılara vergi iadeleri 3 şekilde yapılır :

a — Mamûl ve bu mamulün ihracı halinde yapılacak iadenin nisbeti 3071 sayılı Kararnamenin II sayılı listesinde belirtilmiş olduğu hallerde, Merkez Bankası, gümrük çıkış beyannamesi ve dövizin yurda getirilip yetkili bir bankaya satıldığını gösterir döviz alım bordrosunun kendisine ibrazı üzerine, döviz alım bordrosunda yazılı kıymete, II sayılı listedeki nisbeti tatbik etmek suretiyle ilgiliye lüzumlu iadeyi yapar.

b — Mamûl ve bununla ilgili nisbet II sayılı listede yer almamış, ancak bu mamûle vergi iadesi yapılması İVİK'ce kabul ve Merkez Bankasına bu yolda talimat verilmiş ise, Kararın 1 nci maddesi (i) bendinde gösterilen esaslar dahilinde bu mamûl ihracatına % 10 peşin iade nisbeti uygulanarak yapılacak götürü iade miktarı tesbit ve ilgiliye lüzumlu tediye yapılır.

Tabiiyle böyle bir iade için de, herşeyden evvel ihracatın yapıldığının gümrük çıkış beyannamesi ve döviz alım bordrosu ile tevsihi icabeder.

Şimdi bu konuda tatbikatta karşılaşılan bir tereddüde işaret etmek ve bu takdirde nasıl hareket edilmesi lâzım geldiğine temas etmek yerinde olur. II sayılı listede tesbit edilmiş olan nisbet veya % 10 götürü iade hallerinde her iki nisbetin hangi matraha tatbik edileceğidir. Yani vergi iade nisbetlerinin tabik olunacakları matrah gümrük çıkış beyannamesinde kayıtlı olan meblâğ mı, yoksa döviz alım bordrosunda yazılı olan meblâğ mı?

Bu durum bilhassa, konsinye ihracatta kendini göstermektedir. Malûm bulunduğu üzere konsinye ihracatta esas satış bedeli fiili satıştan sonra belli olmaktadır. Gümrük çıkış beyannamesinde bu halde kayıtlı olan bedel fiktif bir bedeldir.

İşte böyle durumlarda nisbetin tatbik edileceği meblâğ hakiki satış bedelini gösteren ve döviz alım bordrosunda kayıtlı olan meb-

lâğdır. Merkez Bankasının ve ilgili ihracatçıların bilhassa bu noktaya dikkat etmeleri zaruri bulunmaktadır.

c — Yapılan tesbitlerde 6802 sayılı kanuna göre, ödenmesi icab eden istihşâl vergisi nazarı itibare alınmamış olduğu ahvalde, söz konusu verginin ödenmiş olduğu tevsik ve bunun miktarı İVİK'ce tesbit edilmiş ise Merkez Bankasının bunu da ilgiliye ödemesi gerekmektedir.

Bunu bir misalle açıklamak yerinde olur. Kararnameye bağlı II sayılı listenin yünlü mensucat kısmında «ince strayhgarn halı ipliği» için vergi iade nisbeti % 2,2 olarak tesbit olunmuş ve bu nisbete istihşâl vergisi dahil edilmemiştir. Bu mamûl için başlangıçta istihşâl vergisi tahakkuk ettirilmemekte, herhangi bir ihraç keyfiyeti bahis konusu olunca da vergi tecil ve terkin olunmaktadır. Bu takdirde, ödenmemiş olan verginin iadesi de söz konusu değildir.

Ancak ince strayhgarn halı ipliği ihraçtan evvel el değiştirmiş ve böylece istihşâl vergisi de ödenmiş olabilir. İşte, bu gibi ahvalde, yani bu mamulün el değiştirdikten sonra ihracı halinde vergisinin de ihracatçıya iadesi bahis konusudur. Bu durumda, istihşâl vergisinin İVİK'ce tesbiti ve Merkez Bankasınca bunun ilgili ihracatçıya ödenmesi gerekir.

Yukarıdan beri sayılan bu üç halde yapılması icab eden iadenin Merkez Bankasınca en kısa zamanda yapılması, kararname icabıdır.

2 — Merkez Bankası bu ödemelerle ilgili olarak, her ayın 15 nci günü akşamına kadar, bir önceki ay için Ticaret ve Maliye Bakanlıklarına ikişer nüsha dekont gönderir.

Bu dekontta, o ay içinde, kararname gereğince ihraç edilen mamûllerin karara ekli II sayılı listedeki sırayı takip ve sonra % 10 iadeden faydalananlar kaydedilmek suretiyle cins, nev'i ve miktarları ile ihraç fiatları, imalâtçının adları (ünvanları) adresleri ve bağlı oldukları vergi dairelerinin adları gösterilir.

Diğer taraftan, Merkez Bankası, Maliye Bakanlığı ile tesbit olunacak devreler sonunda, yapılan iadeler toplamını Hazineye (Merkez Saymahğına) bildirir. Bu bildiriye, iade edilen miktarın ne kadarının Genel Bütçeye, ne kadarının Belediye hisselerine taallük ettiği ayrıca belirtilir.

Ihracatçılara yapılan ödemelerin ne kadarının belediye hissesine tekabül ettiği, kararnameye ekli IV sayılı listede, II sayılı lis-

tedeki mamûller sırasına müterafik olarak ve % de nisbetler halinde gösterilmektedir. % 10 iade yapılan ahvalde, bu mamûllere ait nisbetler II sayılı listede yer aldıktan sonra IV sayılı listeye göre bu mamûllere ait iadeye tekabül eden belediye hisseleri bankaca hesaplanarak yukarıda belirtilen usul dairesinde hazineye (Merkez Saymanlığına) bildirilecektir.

İhracatta Vergi İadesi konusunda Maliye Bakanlığına düşen görevler:

1 — İhracatta Vergi İadesinden istifade ettirilmesi kabul edilen mamûllerin ihracı halinde, ilgili ihracatçıya lüzumlu iadenin yapılmasına imkân vermek üzere Devlet Bütçesine lüzumlu tahsisatı koymak.

Vergi İade sisteminin matluba muvafik bir şekilde çalışması, mamûl ihracı halinde, ihracatçıya lüzumlu iadenin süratle ve işin formalitelere boğulmadan yapılmasına bağlıdır.

İşte bunları temin etmek ve Merkez Bankasınca lüzumlu iadenin derhâl yapılmasını sağlamak üzere 3071 sayılı Kararnamenin 4 nci maddesi (c) bendinde, «her yıl bütçenin Maliye Bakanlığı kısmına bu işlem için gerekli ödeneğin» konulacağı hükmü yer almıştır.

2 — Yapılan iadelerin muhasebeleştirilmesi de Maliye Bakanlığının (Merkez Saymanlığı) görevleri arasındadır.

Merkez Bankasınca, Maliye Bakanlığı ile mutabık kalınacak devreler sonunda, toplam iadeler hazineye (Merkez Saymanlığına) bildirilir. Merkez Saymanlığının yapacağı gider kayıtlarının dayanağını bu bildiri teşkil eder.

Bu suretle gider kaydedilecek miktarlardan, Merkez Bankası listelerinde belediye hissesi olarak gösterilen kısımlar Merkez Saymanlığının iş'arı üzerine, gelir saymanlığınca belediyeler adına borç kaydolunur. Bu borç, Maliye Bakanlığınca tayin edilecek gümrük saymanlıklarında, iller Bankasına gönderilmek üzere biriken belediye hisselerinden tevkif edilmek suretiyle mahsub ve tahsil edilir. Bu suretle tahsil edilecek meblâğ, gelir bütçesinin «çeşitli gelirler» bölümüne irad kaydolunur.

3 — Maliye Bakanlığının mevzuatta sarahaten yer almamış bir görevi de, İVİK'ce teşkil olunan teknik heyetlere eleman bakımından yardımcı olmaktır.

3071 sayılı Kararnamenin 1 nci maddesi (i) bendinde, Ticaret Bakanlığının, İVİK ile işbirliği için devlet, özel idare ve belediyelere ait daire ve müesseselerden geçici olarak eleman isteyebileceği yolunda bir hükmün yer aldığına bundan önceki bir yazımızda işaret etmiştik.

Bu konudaki eleman talebine en fazla Maliye Bakanlığının maruz kaldığını bilhassa belirtmek yerinde olur. Sınâî müesseselerde tetkikat yapmak için teşkil edilen teknik heyetlerce yapılacak çalışmanın mahiyeti bu heyetlerde bir hesap uzmanının bulunmasını zarurî kılmaktadır. Konunun vergi iadesine ve dolayısıyla vergiye taallûk etmesi, tetkikatın yürütülmesinin derin bir muhasebe bilgisine vabeste bulunması Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanlarının teknik heyetlerde aktif rol alması neticesine müncer olmaktadır.

Sayı bakımından gelir vergisi beyannamelerine ait tetkikati normal yürütemiyen hesap uzmanlarının ana görevlerini bırakıp ihracatta vergi iadesi konusunda çalışmak durumunda kalmaları Maliye Bakanlığının ve Hükûmetin bu konuya ne kadar önem verdiklerini kâfi derecede gösterir kanaatindeyiz.

4 — Vergi İadelerinde gider vergisi ile 261 sayılı Kanun istinaden yapılacak iadenin birbirine karıştırılmamasını ve dolayısıyla mükerrer bir iadeye sebebiyet verilmemesini sağlamak da Maliye Bakanlığının görevlerinden birisidir.

3071 sayılı Kararnamenin ana hatlarını tetkik ederken, başka kanunlarda yer alan ihracatta muaflık veya ihraçla ilgili vergi iadesi hükümlerinin 261 sayılı Kanun ve bu Kanuna istinad eden Kararnamelere göre ihraç olunacak mamûller hakkında uygulanmayacağını belirtmiş ve ancak mamûl ihraç edenlerden 261 sayılı Kanunla ihdas olunan iade sistemi yerine başka kanunlarda yazılı muaflık ve iade hükümlerinden faydalanmak isteyenlere bir imkân ve istisna tanıdığına işaret etmiştik.

Bu imkân ve istisna yüzünden her iki iade sisteminin birbirine karışması ve böylece bir kimseye mükerrer iadeler yapılması da mümkündür.

İşte böyle imkân ve ihtimali önlemek üzere ilgili mercilerin müteyakkız bulunması ve buna göre lüzumlu tedbirlerin alınması icap etmektedir. Bu konuda ilgili ihracatçılara, Gümrük ve Tekel Bakanlığına ve Maliye Bakanlığına bir takım görev ve mükellefiyetler tahmil edilmiş bulunmaktadır.

İhracatçılara, Gümrük ve Tekel Bakanlığına düşen görev ve mükellefiyetlere yeri ve sırası gelince temas etmek üzere, bu kısımda sadece Maliye Bakanlığına düşen mükellefiyete, mükerrer bir imkân vermemek için bu Bakanlığa alınacak tedbirlere temas edeceğiz.

Maliye Bakanlığı, mükerrer vergi iadesi ihtimalini önlemek üzere «gider vergileri genel tebliğleri» serisinden 38 nolu tebliği neşretmek suretiyle bu konudaki tedbirleri almış bulunmaktadır.

Söz konusu tebliğe göre, Hükûmetin 261 sayılı Kanuna istinaden neşrolunan 2453 ve 3071 sayılı Kararnamelerle 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 6-9 ncu maddeleri ile 6747 sayılı Şeker Kanununun 140 sayılı Kanunla muaddel 16 ncı maddesinin tatbikatını durdurduğu ve fakat 261 sayılı Kanununla ihdas olunan vergi iade sistemi yerine 6802 ve 6747 sayılı Kanunların tatbikini isteyeceklere bir imkân ve istisna tanındığı belirtilmekte ve böyle bir imkân ve istisnadan faydalanmayı arzu edenlerin aşağıdaki hususları yerine getirmeleri lâzım geldiğine işaret olunmaktadır:

a) Mal müesseseden çıkmadan önce tanzim edilecek ve Vergi Dairesine verilecek beyannamede de, ihracatın 261 sayılı Kanun ve 3071 sayılı Kararnameye göre değil, 6802 veya 6747 sayılı kanuna göre yapılacağını beyan edilmesi.

b) Vergi Dairesince müstahsil veya imalâtçıya verilecek iki nüsha «nakliye tezkeresine» de aynı hususun dercolunarak Gümrük İdaresinin dikkatinin çekilmesi,

c) İhracatçı tarafından malın ihraç edildiğini mübeyyin belge vergi dairesine ibraz edilirken, bu ihracatın 261 sayılı Kanun ve 3071 sayılı Kararname hükümlerinden faydalandırılmadığının tevsik edilmesi, bu cihet mükellefçe tevsik edilmediği takdirde, durumun ilgili Gümrük İdaresinden sorularak vergi dairesince tesbit olunması, gereklidir.

İhracatta Vergi İadesi mevzuunda Gümrük ve Tekel Bakanlığının görevleri:

1 — Mükerrer vergi iadelerine imkân verilmemesi konusunda tedbirler almak ve bu sahada Maliye Bakanlığı ile işbirliği yapmak;

Bu hususu temin etmek üzere, mezkûr Bakanlık ilgililere ait gümrük çıkış beyannamelerinde lüzumlu kaydın bulunup bulunma-

dığını arayacak, 261 sayılı Kanundan istifade edilmek istenmiyorsa, beyannamelere böyle bir meşruhatın verilmesini sağlayacak ve icabında bu mevzuda vergi Daireleriyle işbirliği yapacaktır.

2 — Geçici kabul rejiminden istifade ile imâl ve ihraç edilen mamûllerin ödenmemiş olan vergilerinin iadesine imkân vermemek;

Gümrük mevzuatına göre tamamlayıcı ve değerlendirci az veya çok bir işçilik gördükten sonra en geç bir yıl içinde tekrar çıkarılacak yabancı eşyanın vergilerinin teminata bağlanacağı ve ihraç halinde bu teminatın ilgililere iade olunacağı malûmdur.

Hazinece tahsil edilmeyen bu gibi vergilerin, mamûl ihracında ilgililere tediyesi şüphesiz bahis konusu olamaz.

İade nisbetleri tesbit ve 3071 sayılı Kararnamede yer almış bir mamûlün, geçici kabul yoluyla ithâl edilmiş maddelerle imâl ve tekrar ihraç edilmesi de mümkündür. İade nisbetleri normal yol ile ithâl edilmiş ve vergileri ödenmiş maddelerle imâl esasına göre bulunmuş nisbetlerin, geçici kabul yoluyla temin edilmiş maddelerle yapılmış aynı mamûl ihracatına uygulanması, bir takım fuzulî tediyelerin yapılmasına ve ilgililere haksız menfaatler sağlanmasına imkân verebilir.

İşte Gümrük idarelerinin böyle duruma meydan vermemeleri lâzım gelmektedir.

Şimdi yeri ve sırası gelmişken ihracata yönelmiş ve kendilerine bu sahada istikbâl gören sanayicilerimizi, müteşebbislerimizi yakından ilgilendiren geçici kabul rejimine kısaca temas edilmesinde fayde vardır.

Geçici kabul rejimi :

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, geçici kabul rejimi, yabancı eşyanın tamamlayıcı ve değerlendirci az veya çok bir işçilik gördükten sonra, en geç bir yıl içinde tekrar ihracıdır.

İlgililerin bu yolu tercih etmelerinin başlıca iki sebebi olmak lâzımdır:

a) Bunlardan birisi, Memleketimizin Dışticaret Rejimi dolayısıyla sanayiin ham veya yarı mamûl maddeleriyle ambalâj maddelerinin normâl yollarla ve arzu edilen miktarda temin edilememesidir.

Memleketin döviz imkanlarının ihtiyaçlarla mütenasip olmadığı, ithâl kotalarının ihtiyaçlara göre değil, imkânlarla göre tanzim edildiği malûm bir keyfiyettir.

b) İkinci sebep de, tekrar ihraç edilecek bir eşya için gümrüklerde ödenen, miktar ve yekûn itibariyle hayli kabarık olan bir takım vergilerin ödenilmesi durumunda kalınmamasıdır.

Yurt içinde istimâl veya istihlâk olunmayacak bir maddeye, vatandaşlara mahsus bir takım vergiler yüklemek şüphesiz hakkaniyet ve mükerrer vergi nazariyesiyle bağdaşamaz.

Diğer taraftan, böyle bir yola gitmek imkân dahilinde olsa bile, maliyetin geniş ölçüde yükselmesi dolayısıyla bu ameliye yabancılar için cazip olmaktan çıkacaktır.

Geçici kabul rejimi 5383 sayılı Gümrük Kanununun 23 cü maddesi ile ihdas olunmuş, aynı kanunun 24 ncü maddesiyle de bu şekilde girecek eşyanın vergilerinin teminata bağlanacağı belirtilmiştir.

Geçici kabul rejiminden faydalanmak isteyenlerin, 22.7.1961 tarihli 10861 sayılı Resmî Gazete'de neşredilmiş olan «Türkiye'de tamamlayıcı ve değerlendirici az veya çok bir işçilik görmek üzere muvakkaten ithâl edilecek eşya hakkında yapılacak muameleye dair Yönetmelik» hükümlerine uygun şekilde müracaat ve hareket etmeleri icap etmektedir.

Mezkûr Yönetmeliğe göre bu gibi kimselerin, bu şekilde ithâl etmek istedikleri eşya için Sanayi ve Gümrük ve Tekel Bakanlıklarından önceden izin almaları lâzımdır. Bu izin için ilk müracaat, Yönetmeliğe ekli formülere göre, tanzim edilecek iki nüsha dilekçe ile Sanayi Bakanlığına (Sanayi Dairesi Reisliği) yapılır.

Sanayi Bakanlığınca talep muvafık mütalâa edilirse keyfiyet bir yazı ile, eşyanın göreceği işçilik derecesi, işçilik ücreti vesaire masraf ve alacaklar, fire nisbetleri belirtilmek ve dilekçenin ikinci nüshası eklenmek suretiyle Gümrük ve Tekel Bakanlığınca intikâl ettirilir.

Talep, Gümrük ve Tekel Bakanlığınca da uygun bulunursa, ilgili Gümrük İdaresine ve müracaat sahibine gerekli tebligat yapılır. Talep uygun görülmezse, bu durumdan da dilekçe sahibinin haberdar edilmesi lâzım gelmektedir.

Geçici olarak ithaline izin verilen eşyaya ait gümrük beyannamesinin tescilinden sonra Gümrük İdaresince eşyanın muayene ve tesbiti yapılır. Vergi ve resimler tahakkuk ettirilip teminata bağ-

lanmak ve Kambiyo Mevzuatına göre, taahhütname alınmak suretiyle muvakkat kabul muamelesi tamamlanır.

İşçilik görmek üzere muvakkaten ithâl olunan eşyaya ait işçilik ücreti ile tahmil, tahliye, ambalâj vesair hizmet ve masraflarla bunlardan mütevellit hak ve alacaklara ait dövizlerin 17 sayılı Para Kararnamesi gereğince tahakkuk tarihinden itibaren en geç (3 ay) içinde getirilmesi ve her halükârda ilgililerin emirlerine geçtiği tarihten itibaren 10 gün içinde yetkili bir bankaya satılması mecburidir.

Geçici olarak ithâl olunan eşyanın işlenerek en geç bir yıl içinde yeniden ihracı veya gümrük antreposuna kaldırılması şarttır. Bu süre yangın, tabi âfetler, fabrika veya imalâthanenin hasara uğraması veya Gümrük ve Tekel Bakanlığınca kabul edilecek diğer mücbir sebeplerle uzatılabilir.

İşlenmek üzere muvakkaten yurda getirilen eşya, giriş sırasında tesbit edilen esas ve şartlar dahilinde ve ithâl tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde mamûl veya yarı mamûl halde yeniden ihraç edilir ve gördüğü işçilik dolayısıyla tahakkuk edecek her türlü ücret, hizmet, masraf ve alacaklara ait dövizlerin getirilip yetkili bir bankaya satıldığı tevsik olunursa, ithâl sırasında teminata bağlanan vergi ve resimler ithalâtçıya iade olunur.

Süresi içinde tekrar ihraç olunmayan veya süresi ilgili Bakanlıkça uzatılmayan muvakkaten ithâl edilmiş eşyanın vergi ve resimleri, teminatın verildiği tarihten başlamak üzere tahakkuk ettirilecek geçikme faizi ile birlikte tahsil olunur. Ayrıca ithalât sırasında alınmış olan taahhütname, takibat icrası zımında Kambiyo Mürakabe mercine gönderilir.

Geçici kabul rejiminin kötüye kullanılması halinde ilgililer hakkında Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 1567 sayılı Kanun ile 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ve 5383 sayılı Gümrük Kanunu hükümlerine göre takibat yapılacağı hususuna da işaret etmek yerinde olur.

Vergi iadesi rejiminden yararlanacak olanlar ihracatçılarımızdır. Ancak, bu gibi kimselerin böyle bir imkândan faydalanmaları bazı hususları, formaliteleri, mükellefiyetleri yerine getirmelerine bağlıdır. Bunları dört grupta toplayabiliriz:

A — İhracatçıların, sanayici - ihracatçıların herşeyden evvel mamûl ihracatında 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunundan mı, 6747

sayılı şeker Kanunundan mı, 261 sayılı Kanunun tanıdığı imkândan mı, yoksa geçici kabul rejiminden mi faydalanmak istediklerini tayin ve tesbit etmeleri lâzım gelir.

261 sayılı Kanunu tetkik ederken, bu kanunun Hükûmete mali mevzuattaki ihracata müteallik muaflık, geçici kabul ve iade hükümlerini, geri bırakmak yetkisini verdiğini Hükûmetin de 3071 sayılı Kararname ile başka kanunlarda yer alan ihracat muafık ve istisnalar ile ihraçla ilgili vergi iadesi hükümlerinin 261 sayılı Kanun ve mezkûr Kararnameye göre, yapılacak ihracata uygulanmaması esasını kabul ettiğini belirtmiş, sadece diğer kanunlardan istifade ile ihracat yapmak isteyenlere bir istisna tanıdığını izah etmiştik.

İlgililere 261 sayılı kanundan başka kanunlardan istifade edebilmek imkânı verildiğine göre, mamûl ihracatında hangi kanundan istifade edilmek istendiğinin tesbiti gerekir.

a) İhracatçılar 6802 veya 6747 sayılı Kanunlardan faydalanmak istiyorlarsa gümrük çıkış beyannamesine bu hususu yazmak, imzalamak ve bunu gümrük idaresine tasdik ettirmek zorundadırlar. Bu takdirde ihraç işlemine 6802 sayılı Kanunun 6-9 ncu maddeleri ile 6747 sayılı Kanunun 140 sayılı Kanunla muaddel 16 nci maddesi tatbik edilir.

Bu durumda yerine getirilmesi, gereken formaliteler, Maliye Bakanlığınca nesredilmiş bulunan 38 numaralı «Gider Vergileri Genel tebliğinde» sayılmıştır. Buna göre:

1 — Mal müesseseden çıkmadan vergi dairesine verilecek beyannamede ihracatın 6802 veya 6747 sayılı kanuna göre, yapılacağıın beyan edilmesi,

2 — Vergi Dairesince verilecek nakliye tezkeresine bu hususun dercoluması,

3 — Yapılan ihracatın 3071 sayılı Kararnameden faydalandırılmadığının tevsiki, lâzım gelmektedir.

b) Mamûl ihracatı, 261 sayılı Kanundan istifade edilmek üzere yapılmışsa, mutaden iki nüsha olarak tanzim olunan Gümrük Çıkış Beyannamesinin behemehal üç nüsha olarak tanzim edilmesi gerekmektedir.

Burada üç hâl bahis konusudur:

1 — Mamulün vergi iade nisbeti 3071 sayılı Kararnameye bağlı II. sayılı listede tesbit olunmuştur.

2 — İade nisbeti henüz tesbit ve ilân edilmemiş olmakla beraber, bu mamul ihracatının % 10 götürü iadede istifade ettirilmesi kabul edilmiş ve Merkez Bankasına lüzumlu talimat verilmiştir.

3 — Bir mamul için ne iade nisbeti tesbit olunmuşsa ve ne de % 10 götürü iade için Merkez Bankasına talimat verilmiştir.

İşte her üç halde de Gümrük Çıkış Beyannamesinin mutlaka üç nüsha olarak tanzim edilmesi icap etmektedir.

İade nisbeti tesbit olunmamış veya % 10 götürü iade için Merkez Bankasına talimat verilmemiş olduğu ahvalde gümrük çıkış beyannamesinin üç nüsha olarak tanzim edilmesi lüzumunun mânası anlaşılabilir. Bunun faydası, ihraç olunmuş bir mamul için ilerde vergi iade nisbeti tesbit ve ilân olunduğu veya aynı mamul için % 10 götürü iade konusunda Merkez Bankasına talimat verilmiş olduğu zaman meydana çıkar.

Vergi iade nisbetleri ilk defa tesbit ve ilân edilmiş bir mamul ihracatı için yapılacak iadenin başlangıç tarihi mutaden 16.12.1963 tarihi olarak kabul edilmekte ve dolayısıyla geçmiş ihracatın da bu iadede istifadesi uygun bulunmaktadır.

Bu durumda vergi iadesinden istifade edebilmek, mamul ihracatı sırasında gümrük çıkış beyannamesinin üç nüsha olarak tanzim edilmiş olması şartına bağlıdır.

B — Mamul ihracatında vergi iadesi alabilmek, bu ihracatın tevsikine bağlıdır.

Mamul ihracatının tevsiki, tasdikli gümrük çıkış beyannamesi ve döviz alım bordrosu ile olur. Gümrük İdaresince tasdikli gümrük çıkış beyannamesi mamulün ihraç olunduğunu, döviz alım bordrosu da bu ihracat mukabilinde çok muhtaç olduğumuz dövizin yurda getirilip yetkili bir Bankaya satılmış bulunduğunu gösterir.

İhracatçılarımızın her iki vesika ile Merkez Bankası Şubelerinden birisine müracaat etmeleri kâfi gelir.

Burada bir hususa işaret etmek yerinde olacaktır. İhracata müteveccih bazı imalâtta, mamüllere gider vergisi ödenmemekte ve tabiatıyla tesbit olunan vergi iade nisbetlerinde bu durum nazara alınmaktadır.

Ancak, bu mamûl memleket dahilinde el değıştirdikten sonra ihraç olunabilir ve bu halde imâl safhasında ödenmemiş olan gider vergisi yeniden maliyete girebilir. İade nisbeti gider vergisi nazara alınmadan tesbit olunduğu için yapılan iade ödenmiş hakiki vergileri karşılayamaz.

Bu durumda, ilgili ihracatçının, İVİK'e müracaatla sonradan ödenmiş olan gider vergisinin iadesini talep etmesi lâzımdır.

C — % 10 götürü iadede kullanılmak isteyecek ihracatçıların, sanayici - ihracatçıların dikkat edecekleri önemli bir husus vardır. O da böyle bir imkânı elde edebilmek için «İhracatta Vergi İadesi Komisyonuna» müracaat etmektir.

Bazı kimseler, her mamûl ihracatının, şayet iade nisbeti tesbit ve ilân edilmemiş ise, otomatik olarak % 10 iadede kullanılabileceğini sanmakta ve bu yüzden Merkez Bankasını tazyik etmektedirler.

Daha önce de açıkladığımız veçhile, bir maddenin ihracatta vergi iadesinden istifade edebilmesi onun mamûl olduğunun kabulüne, ihraç gücüne ve rekabet imkânına sahip olmasına bağlıdır. Bu konudaki karar ise, 3071 sayılı Kararnamenin 1 nci maddesi (b) bendi gereğince İVİK'e aittir.

Şu hale göre, bu durumda yapılacak şey mamulün % 10 iadede kullanılmaması için Merkez Bankası Şubelerine değil, İVİK'e müracaat edilmelidir. Ticaret Bakanlığı İVİK'in Rapörtörlüğünü yaptığına göre, yapılacak müracaatların (Ticaret Bakanlığı Dışticaret Dairesi Başkanlığı «İVİK») adresine gönderilmesi lâzımdır.

D — Vergi iade nisbetlerini tesbitle görevli İVİK ve bu Komisyonca tayin edilmiş olan Teknik Heyet Üyelerinin yapacakları tetkiklerde ilgili hususî ve resmî müesseselerden malûmat almağa ihtiyaç duyacakları tabiidir. Ticaret Bakanlığı vasıtasıyla talep olunacak bilgilerin, Bakanlıkça tayin olunacak süre zarfında verilmesi 3071 sayılı Kararname icabındandır.

Özel kişilere ait bazı hususî müesseselerin talep olunan bilgileri vermektен istinkâf ettikleri görülen ahvaldendir.

Bu müesseselerin, Bakanlıkça veya tazyik olunan Heyetlerce talep olunan bilgileri zamanında vermeleri işlerin biran evvel intacı için lüzumlu olduğunun, aksine hareketin ise, Kanun mahiyetindeki bir kararname hükmüne aykırı bir eylem teşkil edeceğinin bilhassa belirtilmesi yerinde görülmektedir.

261 sayılı Kanununun tatbikata intikalini sağlayan 3071 sayılı Kararnamede tesbit ve müşahade olunan boşluk ve aksaklıklarla, vergi iade sistemine yöneltilen tenkidler:

1 — İhracatta Vergi İade sistemine yöneltilen tenkitler, bu sistemin ağır çalıştığı noktasında toplanmaktadır.

Sistemin ağır çalıştığı bugün herkesçe kabul edilen bir gerçektir. Basit bir mamül için iade nisbeti tesbiti en az 5 — 6 aylık bir zamana ihtiyaç göstermekte, geniş bir etüdü icabettiren bazı sınaî mamüllerde ise bu müddet bir geniş bir etüdü icabettiren bazı sınaî mamüllerde ise bu müddet bir seneye yaklaşmaktadır.

Bu konudaki çalışmalarda yükün ağırlığı Teknik Heyetlerdedir. Bu Heyetlerin başında bir Maliye Hesap Uzmanı bulunduğu ve bu elemanlar sayı bakımından çok mahdut olduğuna göre, bunların sayılarını arttırmak ve böylece işi süratlendirmek mümkün değildir.

Sınaî mamül ihracatı iptidaî ve ham madde ihracatından daha kârlı olduğuna ve biz memleket olarak ümidimizi, ihracatımızı artırma imkânlarına bağladığımızı nazaran, bu ihracatı süratlendirecek yolları bulmağa ve bulunan bu yollarda en ufak bir engel buldurmamaya mecburuz. Bu bakımdan iyi düşünülen bu sistemi süratlendirmek çare ve imkânlarını aramak durumundayız.

Kanaatimizce bu konuda yapılabilecek şey; meselenin Teknik Heyet mevzuu olmaktan çıkarılması veya Teknik Heyet mesai süresinin asgariye indirilmesidir.

Meselenin Teknik Heyet konusu olmaktan çıkarılması, ilgili hususî ve resmî müesseselerin İVİK'le tam olarak işbirliği yapmasına bilhassa hususî sınaî müesseselerin ve ihracatçıların bu komisyona, doğru ve sıhhatli malûmat vermesine bağlıdır. Ancak, ilgililerin kendilerine daha fazla bir iade yapılmasını temin etmek, dolayısıyla daha çok menfaat sağlamak bakımlarından yanıltıcı malûmat verebildikleri ve bu sebeple bu malûmatın sıhhat derecesini kontrol zaruretinin ortaya çıktığı maalesef bir gerçektir.

Teknik Heyet mesai süresinin kısaltılması ve dolayısıyla işin süratlendirilmesi de mümkündür. Vergi İade nisbetlerinin tesbitinde temel, vesika durumunda olan genel ve kalite maliyet tablolarını basite irca etmek, Kararnameye bağlı sayılı listede bulunmayan ve nisbetlerin tesbitinde nazara alınamayan vergi ve resimlerin hesaplatılması usulü terkedilmeli, tabloların arkasına Teknik Heyetlerin ve ilgili müesseselerin çalışmalarına rehber olmak üzere bu Heyet çalışmalarını düzenleyen bir talimat dercoşunmalıdır.

Takip olunabilecek orta yol, basit mamûllerde Teknik Heyet teşkiline gidilmeden, ilgili özel ve resmî müesseselerden talep olunabilecek malûmat ile, önemli mamûllerde ise, müesseselerden gelecek malûmatın doğruluğunun Teknik Heyetler marifetiyle ve sondaj şeklinde kontrol ettirilmesi suretiyle vergi iade nisbetlerinin tesbit edilmesidir.

Hediyelik eşya cinsinden mamûllerdeki vergi vesair mükellefiyetlerin tesbiti çok zor ve uzun bir mesai icap ettirmektedir. İlgililerin ifadesine göre, sayıları 1022 yi bulan bu kabil eşyanın beherindeki vergi yükünün hesaplanması ve bunlara birer iade nisbeti tesbitindeki zorluk izahtan varestedir.

İşte bu tip mamûllere normal bir ihraç gücü kazandırmak gayesiyle bunların hepsi için kısa yoldan vasati iade nisbeti tesbiti cihtine gidilmesi zarurî bulunmaktadır.

Eldeki Kararname böyle bir tatbikata ve çalışmaya imkân vermektedir % 5 kârlı maliyetin tesbitinde paçal maliyete gidilmesi, nisbetlerin ve hesapların «yüzde yüz bir kesinlik taşıyabileceğinin» kabul edilmesi bu imkânın delilleridir.

2 — 3071 sayılı Kararnamenin 1 nci madde (i) bendinde müshade olunan aksaklıklar ve öne sürülen tenkitler:

a) Malûm bulunduğu üzere mezkûr bend Kararnameye bağlı aynı ihracatçı tarafından bir defada veya oniki aylık süreler içinde çeşitli partiler halinde, ihraç olunduğu tevsik olunan mamûllerin Fob bedelleri toplamı 90.000 lira ve daha yukarı kıymette bulunanlar hakkında vergi iade nisbeti Fob ihraç fiyatının % 10 nu olarak II ve III sayılı listelerde yer almamış bulunan mamûllerden olup, tesbit edilmiş ve bu götürü iadede faydalanan mamûller için gerekli incelemelerin yapılarak tesbit olunacak nisbetlerin II sayılı listeye konulması hükme bağlanmıştır.

Bundan önceki kısımlarda da izah ettiğimiz veçhile bir mamûl için iade nisbetinin tesbit ve ilânı uzun zamana mütevakıf bulunmakta ve bu yüzden % 10 götürü iadede faydalanmış sayısız mamûllere nisbet tesbitinin senelere bağlı bulunduğu kolayca anlaşılabilir.

Bu durumdan hem Maliye yetkilileri, hem de İhracatçılar şikâyetçidirler. Maliyeciler, nisbetlerin tesbitindeki gecikmeler yüzünden Hazine parasının bazı kimselerin uhdesinde senelerce kala-

cağını, bu usulün bu gibi kimselere faizsiz para tedarikine imkân verdiğini öne sürmektedirler.

İlgili ihracatçılar ise, iade nisbetinin tesbitindeki gecikmelerin istihkaklarının zamanında ellerine geçmesine imkân vermediğini, paralarının hazineye lüzumsuz yere bekletildiğini iddia etmektedirler.

İVİK son zamanlarda, iade nisbetleri % 10' nun altında kalacağını tahmin ettiği ve bu nisbetin tesbitinin kısa zamanda yapılabileceğine kaani olduğu bazı mamûllerin % 10 götürü iadede istifade ettirilmesi için Merkez Bankası'na talimat vermemek yolunu ihtiyar etmiş, hazine parasının hususî şahıslarda uzun müddet kalmasını önlemek istemiş ve böylece maliye cephesinden gelen tenkidlere bir set çekmiştir.

İlgili ihracatçılardan gelen tenkidlerde ise, sistem tatbikatının süratlendirilmesi suretiyle yukarıda sözü geçen mahzurun önenebileceği belirtilmektedir.

b) Söz konusu (i) bendinin tatbikatında müşahade olunan bir aksaklık ve tereddüd de, oniki aylık süre içerisinde bir mamûlden 90.000 liralık ihracat yapıldıktan sonra müteakip ihracat için tekrar bir oniki aylık süre ve 90.000 liralık had üzerinde durulup durulmayacağı hususudur.

Kararname bu yönden meskût olup, konu, tavzihe muhtaçtır.

Normal olarak ilk bir senelik devrede 90.000 liralık haddi dolmayan bir mamûlün normal bir ihraç metaı haline geldiğini kabul etmek lâzım gelir. İhracatın devamlılığı arzu olduğuna göre, bu durumdaki bir mamûl için her sene yeniden bir 90.000 liralık haddin esas alınarak tatbikatın ona göre yürütülmesi gayeye aykırı düşer.

Tatbikatın bu yolda yürütülmesi için, Bakanlıkça ilgili mercilere lüzumlu talimat verilmiştir. Ancak; söz konusu hükme ilk fırsatta bu anlayışa göre bir şekil vermek lâzım gelmektedir.

3071 sayılı Kararnamenin 1. nci maddesi (i) bendindeki tereddüt ve bendin anlayış farkı bundan önceki yazımızda tebarüz ettirilenlerden ibaret değildir.

c) Bazı ihracatçılar ve bu arada Merkez Bankası, 12 aylık bir devrede bir mamûlden 90.000 lira ve daha yukarı ihracat yapıldığı ve bu mamûl, Kararnameye bağlı II ve III sayılı listelerde yer aldığı takdirde lüzumlu vesaiğin ibrazı üzerine Merkez Bankasınca ilgili ihracatçıya otomatik olarak % 10 iade yapılacağı kanaatindedir.

Ticaret Bakanlığı ve İVİK ise birinci maddenin (b) bendinde yer alan ve «bu Karardan faydalanacak mamûller (İVİK) tarafından tesbit olunur» hükmüne istinaden Merkez Bankasınca 90.000 liralık haddi aşan her mamûl ihracatına otomatik olarak % 10 iade yapılamıyacağı, bu durumda, Ticaret Bakanlığı vasıtasıyla İVİK kararının beklenmesi icap ettiği düşüncesindedir.

Vergi İade sisteminin gayesi, mamûllerimize ihraç gücü kazandırmak ve bu durumdaki mamûllerin ihracında vergi iadesi yoluna gitmek olduğuna göre, ihraç olunan bir maddenin evvelâ mamûl olup olmadığına karar vermek, sonrada bu mamûlün ihraç gücü bulunup bulunmadığını tesbit etmek icap eder.

İşte, Kararname bu hususların tesbiti görevini İVİK'e vermiş bulunmaktadır. Mezkûr Komisyon lüzumlu şartların mevcudiyetini tesbit ederse bir mamûlün Karardan faydalandırılmasını uygun bulmaktadır.

% 10 iade hükmü de Kararname metninde yer aldığına ve bu işlem de netice itibariyle ilgililer için vergi iade sisteminden istifade olduğuna göre, bir mamûl ihracatının % 10 iadeden faydalanması otomatik bir işlem olmayıp İVİK'in kararına bağlı bir durumdur.

Ancak, sözü geçen (i) bendinin bu konuda tereddüde meydan vermeyecek bir vuzuha kavuşturulması ve bu hususta ayrıca İVİK kararına ihtiyaç olduğunun metinde belirtilmesi yerinde bulunmaktadır.

ç) % 10 iadeden istifade İVİK'in kararına ve dolayısıyla Ticaret Bakanlığınca Merkez Bankasına verilen talimata bağlı olduğuna göre, % 10 iadeden faydalandırılmaları İVİK'ce kararlaştırılmış ve Merkez Bankasına bildirilmiş olan mamûllerin ilgililere ilân yoluyla duyurulması icabeder.

Bugüne kadar olan tatbikatta, böyle bir ilân yapılmamakta, keyfiyetten sadece Merkez Bankası ve ilgili ihracatçı haberdar edilmektedir. İVİK'ce bu konuda verilen karar herkesi alâkadar ettiğine göre hangi mamûllerin % 10 iadeden faydalandırılmasına karar verilirse bunun derhal ilânı ve % 10 iadeden faydalandırılan mamûllerin bir listede toplanması ve bu listenin Kararnamenin V sayılı listesi olması yerinde olur.

Bugün kararnameye bağlı IV sayılı liste sadece Merkez Bankası, Maliye ve İller Bankasını alâkalandırmakta, vergi iadelerinde belediyelere düşen hisseyi göstermektedir.

Liste sayısını çoğaltmak bakımından herkesi ilgilendirmeyen IV sayılı liste Kararnameden çıkarılıp bunun yerine % 10 iadeden faydalandırılması kabul edilen mamûlleri gösteren listenin konulması da mümkündür.

3071 sayılı Kararnamenin (j) bendi 2 ci paragrafında Ticaret Bakanlığının özel kişilere ait kuruluşların bahse konu bilgileri Bakanlığın belli edeceği süre içinde vermek zorunda oldukları kayıtlıdır.

Aynı bilgileri bazan, Ticaret Bakanlığı yerine, teşkil olunan teknik heyetler de talep etmektedirler.

Kararnamenin bu hükmü Bakanlığa özel kişilerden bilgi isteme yetkisi vermiş ve özel kişilerin de bu bilgileri vermek zorunda olduklarını belirtmiş, ancak aksine hareket olunduğu zaman, yani özel teşekküllerin istenen bilgileri vermemesi halinde bir müeyyide derpiş olunmamıştır.

Sistemin aksamadan yürümesi, özel teşekküllerden istenen bilgilerin hemen verilmesine bağlı bulunduğuna ve bu konuda özel kişilere mecburiyet tahmil olunduğuna göre, bu mükellefiyet ve mecburiyete riayet olunmamasının müeyyideye bağlanması ve meselâ Vergi Usul Kanununa aykırı bir durum doğacağıının Kararname metninde belirtilmesi uygun olacaktır.

Vergi iade rejimi tatbikatından alınan neticeler :

Vergi iade rejiminin tatbikatı esas itibariyle 1964 senesinde olmuştur. Merkez Bankasından gelen listelere göre Mart 1964 den itibaren sözü geçen Bankaca ilgili ihracatçılara yapılmış olan vergi iadeleri aylar itibariyle aşağıda gösterilmiştir:

		Aylık İade Tutarı TL.
Mart	1964	250.128.—
Nisan	»	230.699.50
Mayıs	»	1.025.381.90
Haziran	»	7.895.232.84
Temmuz	»	2.652.300.03
Ağustos	»	8.391.544.71
Eylül	»	5.469.285.61
Ekim	»	1.144.657.31
Kasım	»	4.342.730.66
Aralık	»	2.400.993.32
YEKÜN...		33.802.953.88

Mamûl ihracatında vergi iade rejiminin ihracatımıza mûsbet istikamatte tesiri olup olmadığı şeklinde akla bir sual gelebilir. 10 aylık tatbikat neticeleri ile bu konuda kat'i bir fikri beyan etmeğe imkân olmayacağı aşikârdır. Buna rağmen, bu kısacık devrede dahi rejimin, bilhassa pamuklu ve yünlü mensucat ile, krom konsantreleri ihracatında bir artma amili olduğu daha şimdiden ve kesin olarak ifade olunabilir. Ön n m zdeki senelerde bu rejimin bel bağladığı-mız mam l ihracatını arttıracak başlıca amil teşkil edeceği söylenebilir.